

LANURI

586

Gh. Limbășan:

Cortorar

Anul V. No. 1-2

1938

L A N U R I

REVISTĂ DE CULTURĂ
APARE LA DOUĂ LUNI ODATĂ

BCU Cluj / Cluj National University Library Cluj

Redacția și Administrația: Mediaș, Str. Honterus No. 1

Redactor pentru București Nicolae Ladmiss-Andreescu
Str. General Mocarovici No. 19
Parcul Regina Elisabeta a Greciei

Abonamente: 1 an Lei 120. Instituții Lei 500.

Un exemplar Lei 40—

DELA SATE LA STATE*)

Trecuseră sute și sute de ani decând legionarul roman numai era străjă satelor noastre. În locul mândrei provincii romane particularismul vieții celorlalți strămoși, Tracii, se ridicase din nou la suprafață, dar pe toată întinderea țării, la munte ca și pe văi de ape, departe spre Tisa și chiar pe câmpie spre Dunăre și încă și dincolo de fluviu până spre Balcani satele cele noi, traco-daco-romane înfloriseră ca ghiociei în primăvară. Peste tot aceeași viață, aceleași nevoi, aceeași credință, aceeași conștiință; dar așa cum ghiociei pe padina proaspătă a primăverii nu sunt decât licăriri izolate de viață nouă, tot așa și satele noastre perpetuând o unitate subconștientă nu înfățișau încă rosturile unei societăți organizate. Grâul nu încolțise în adâncuri iar mugurii unei noi vieți nu plesniseră în frunzele viitoare coroane.

Pentru ca viața izolată a satelor să fie depășită printr'un prim act de unire ce avea să creeze viața cea nouă a Țării Românești trebuiau să se producă încă importante schimbări. În primul rând pe drumurile vieții noastre sătești trebuiau să se împlinescă importante cristalizări creatoare de forțe și conducători pentru un prim ideal. Apoi mai trebuia ca însași condițiile de viață generală din acest răsărit al Europei să aducă ele în primul rând imboldul înlocuirii localismului sătesc cu forme superioare de organizare administrativă. Și trebuia mai ales ca forțele instinctive de apărare ale organismului etnic să fie puse în mișcare de încercări streine, de a răpi însași bazele vieții satelor noastre: stăpânirea pământului și credința strămoșească ce închideau ele toate rosturile vieții noastre sociale și psihice din acea vreme.

Din punct de vedere teritorial trebuie luată în considerație o formă superioară satului, încă din epoca imediat post romană, dacă nu chiar romană, căci județul, teritoriul supus unui jude (din lat. *Judicem*) nu

*) Din „*Satul izvor de viață românească*” ce va apare zilele acestea.

numai că amintește caractere istorice romane dar își și găsește forme paralele în lumea romanică de pildă în Sardinia.

Județul, în care bine înțeles nu trebuie să vedem ca azi o încercare de înlocuire sau măcar de știrbire a vieții sătești, nu însemna la început decât totalitatea așezărilor rurale de pe o vale ce erau legate între ele prin unitatea fizică și economică a pământului, putând reprezenta fie un mic nucleu economic, fie un inel din lanțurile care pe văi de ape constituiau drumurile economice spre Dunăre, inel ce putea însemna deci și o unitate de căraușie.

Alături de această formă teritorială, amintire romană corespondentă unei realități fizice și unor interese comune, nevoile apărării obștești au așezat o primă formă de concentrare a unui aspect al vieții satelor noastre, creind dintr'o pulverizare o conducere unitară. Din Voievod conducător ales pentru lupte și numai pentru ele, dar mai ales impus de meritele sale, s'a născut Voievodatul ce nu înseamnă decât teritoriul satelor supus conducerii sale răsboinice.

Dar viața satelor simțea dacă nu cunoștea, pentru viața lor pe plan teritorial, și o altă formă superioară județului: țara. Țară care nu a putut să aibă nu numai un înțeles teritorial căci imediat urmează calificativul „românească” ce mărturisește în subconștient cel puțin o noțiune națională.

Termenul „țară” care reproduce în românește numai un substantiv concret *Terra* „pământ”, arătând legătura indestructibilă dintre rumân și pământul muncii sale ce a fost pentru el însăși simbolul patriei, răstoarnă singur teoria după care neamul nostru ar fi fost la începuturile sale un popor de păstori, nomazi ce numai târziu ar fi ocupat actualele sale așezări. Intr'un asemenea caz *Terra* nu ar fi putut deveni țară ci ar fi rămas la înțelesul primitiv latin păstrat în celelalte limbi romanice ce au un substrat mai ales urban. Numai în graiul unui popor temeinic așezat pe pământurile sale se poate explica această alunecare de sens ce oglindește o identitate a celor două sensuri în viața populară.

Dela sate la state

Termenul țară arată astfel caracterele primitive ale vieții noastre politice: o lume de țărani, o viață ce isvorește dela țară, dela sate, spre a creia țara, statul. Lume ce și-a simțit, cu toată mărunțirea vieții sale rurale solidaritatea identității celulelor sale, de unde Țară Românească și de unde și faptul că mai târziu, când printr'un prim act de unire al organismelor locale, un prim stat se va înfiripa cu tendința fermă de a concentra în sine totalitatea organismelor românești, conducătorul lui se va întitula hotărât „Domn a toată Țara Românească”.

Alături de aceste cristalizări teritoriale viața sateilor noastre ne arată pentru acele vremuri și urmele unor revoluții pe plan social cel puțin tot atât de însemnate pentru rosturile vieții noastre.

Am notat încă din capitolul precedent, atunci când prezentam pe plan de evoluție istorică caracterele satelor noastre, tendințele naturale manifestate de viața lor spre crearea unei elite prin selecțiunea naturală a valorilor corectată prin alegerea ce nu însemna decât recunoaștere a indivizilor mai potriviți. Pe drumurile indicate deja ale distincțiunii pe câmp de război și apoi în exercitare magistraturii judecătorești în sate fără îndoială că de timpuriu în fiecare sat a trebuit să se nască o diferențiere socială cuprinzând nu numai indivizi dar și familii a căror autoritate a început să treacă marginile cele mai largi ale familii propriu zis și să se întindă asupra colectivității sătești.

Alături de această deosebire socială, împrejurări economice au trebuit să nască o alta și mai profundă. Nunumai calitățile individuale sau familiare, nunumai jocul liber al moștenirii care a putut păstra într'o ramură a mării familii mai mult pământ decât în alta, dar și posibilitatea schimburilor comerciale de pământuri, — căci am văzut că viața noastră rurală cunoaște unități de măsură teritorială de veche origină romană ceia ce indică un neconținut schimb al pământurilor, — și poate chiar și abuzurile celor ce pe plan social valorau mai mult, au creat dela început chiar o diferențiere în întinderea de pământ stăpânită de fiecare, dând naștere astfel la o deosebire și mai profundă între săteni.

Satul care nu reprezenta chiar în cea mai străveche viață românească o egalitate înfățișă din contră o adevărată erarhie socială și economică. Astfel că în județe și mai ales în forma lor militară, voievodatul s'a impus în jurul conducătorului civil sau militar, jude sau voievod, un număr de familii, ce reprezentând fiecare o unitate rurală un sat, au format, bătrânii sfatul de războiu al Voievodului, iar tinerii, răsboinicii săi personali, boierii (din slv. boljar: răsboinic) conducători de războiu dar fii și ei ai satelor și părtași ai aceleiași vieți.

Această primă boerime nu trebuie confundată cu boierii de mai târziu născuți din boierii administrative. Boieria de mai târziu care a absorbit în parte și boerimea de țară, cea răsboinică, își trage origina, titluri și uneori și persoane din rosturi streine cerute de organizarea statului care a însemnat încă de pe atunci o primă falsificare a realităților noastre etnice înfățișate de viața satelor.

Boierii cei dintâi, sfetnici și răsboinici ai voievozilor își trec numele lor și celor cari, în vremuri mai bune, vor fi numai funcționari administrativi și curteni ai domniilor. Dar cum răsboinic nu putea fi decât un proprietar de pământ căci lui prin însăși titlu de proprietate îi cădea datoria și cinstea de a apăra țara apărându-și petecul său de pământ, o nouă confuzie creiază un alt înțeles termenului originar boier, acela de proprietar de pământ. Acest nou sens (care ca și primul) de înțeles administrativ corespunde unei epoci mult mai târzii, decât cea care ne interesează aci, a fost întins printr'un dublu proces istoric: dăruirea de pământ de către stăpânitorii de țară răsboinicilor lor (mai târziu și boierilor administrativi) și renunțarea la titlu de proprietate asupra pământului a celor ce nu mai voiau sau nu mai puteau să suporte în epoca luptei seculare cu Turcii greutățile din ce în ce mai mari ale războiului, ce se purta numai pe socoteala lor. Aceștia ieșind din rândurile răsboinicilor, renunțând la proprietatea de pământ, rămâneau simpli membri ai unității etnice: rumâni.

După cum viața satelor noastre păstra în sensul generic și național al țării, care nu reprezenta decât

totalitatea pământurilor satelor de acelaș sânge și moștenire, sensul subconștient al unei unități etnice ce avea să se manifesteze mai timpuriu decât se crede („toată Țara Românească”) tot așa în pulverizarea vieții sale politice în sate, ea nu a pierdut niciodată sensul cel adevărat al autorității, păstrat în înțelesul atât de nobil al termenului Domn care moștenește în sens imperial pe lat. *Dominus*. Domnul e stăpânul suprem, forma concretă a superiorității, cuvântul manifestă legitimitatea autorității ce va fi sensul cel mai profund al viitoarelor stăpâniri românești. Moștenire care ne-a apărat de aventurile unor contrafaceri imperiale de uzurpare bizantină sau de slujbă papală, care au fost caracterele și slăbiciunile statelor slave din Balcani ce au pierit ușor tocmai pentrucă nu reprezentau o formă națională. Moștenire care numai ea, spre deosebire de viața politică a strămoșilor Traci ce și-au irosit forțele sub imbold Scit pe drumurile unor imitațiuni imperiale streine de caracterele vieții lor, locale, sătești, ne-a menținut în cadrul dezvoltărilor naționale legitime, dându-ne în acelaș timp și posibilitatea de a perpetua amintirea autorității supreme în cadrele restrânse ale vieții sătești.

Intre secolii IV și X se înfiripează astfel o viață sătească, o libertate țărănească, după cum o numește dl. N. Iorga, pe care dacă nu o putem evoca decât prin deducțiuni istorice o simțim totuși ca o realitate de ne tăgăduit prin coexistența documentară pe plan de istorie universală a altor fenomene identice.

Intr'adevăr această lume țărănească își găsește cu ușurință confirmarea existenței sale ca fenomen istoric în numeroase cazuri similare ce ne dovedesc că nu ne aflăm în fața unei reconstrucțiuni pur ideologice ci, în fața unui fenomen de viață social-istorică, pe deplin întemeiat, ce a înflorit și evoluat cu rezultate diverse în diferite părți ale Europei.

Nu vom aminti alte cazuri balcanice, nici chiar pe cel albanez ce arată pe teritoriu național, stăpânit direct de Turci, o viață etnică liberă și unitară prin sate, ci vom nota în frunte formele identice ale vieții sarde, cari nu au putut evolua spre o viață de stat deoarece

nu reprezentau decât un fragment național, ce a urmat căile națiunii întregi. Alături stau formele vieții rurale atât de vivace, libere și nestăpânite din Irlanda și Scoția ce au fost înecate însă în plină eflorescență de puterea crescândă a mării Britanii. Se înșiră înșfârșit alte două țărâni, din care una cea Elvețiană, a creiat în lupta cu Habsburgii statul, iar cealaltă, cea Olandeză, supusă de atâtea ori stăpânilor streine, a creiat totuș și a păstrat numai ea ca și la noi națiunea.

Dar pentruca din sate să se poată crea statul mai trebuia ca pe lângă cristalizările teritoriale și sociale, care au creat pe drumurile specifice neamului nostru cele dintâi forme de organizare superioară, să se producă și imboldurile necesare oricărei lumi rurale de a se grăbi pe drumul cuceririi unor forme superioare de viață politică, mai trebuia ca organismul național să fie sgândărit spre a se sublima într'o formă superioară etnică.

Imbold și sgândărire ce au venit pe împătritul drum al celor dintâi atingeri dintre viața satelor noastre și împrejurările, de viață externă produse după cel de al X-lea secol: impunerea unor forme de organizare administrative superioare localismului tradițional; atacarea libertății vieții sătești în însăși elementele sale esențiale, proprietatea pământului și credința moștenită; concentrarea pe un teritoriu unitar, valea Dunării a un mare număr de populații; și în sfârșit așezarea natural geografică a lumii noastre țărănești în calea noilor drumuri comerciale ale Europei.

Dacă primele secole ale năvălirilor barbare, cu Goții, cu Hunii și Avarii, nu au însemnat pentru viața sătească traco-romană nimic altceva decât o întărire a ei prin aportul infiltrării slave, și ca să înțelegem în mod exact ce putea să însemne în acele vremuri, pentru viața satelor noastre, un iureș barbar a câteva zeci de mii de războinici, să ne amintim că zece secole mai târziu oastea cea mare a lui Mahomed al II-lea, ce număra peste o sută de mii de ostași, nu a reușit, cu toate că împânzise țara, să găsească la doi pași de București, locul unde se ascundeă curtea și comorile lui Tepeș, la Snagovul Ilfovului, — în schimb vremu-

rile ce încep cu cel de al VIII-lea secol, au cu totul alt caracter.

În timpurile acestea nu numai că domeniul romanității orientale e considerabil micșorat, prin creierea unor state barbare, cele dintâiu în răsărit, dar însă-și viața sătească a neamului nostru e atacată în elementele ei esențiale, în vreme ce forme culturale streine se înfiripaseră în vecinătatea noastră sau chiar pe pământul pe care odinioară înflorise civilizația rurală traco-romană.

Secolii VIII-XIII vor aduce astfel alături de cele dintâiu așezări barbare pe teritoriul traco-roman, — Bulgarii, ce-și vor coordona limba și masele slave în sud: Ungurii ce-și vor pune oștile în slujba politico-religioasă a Romei, în apus; și în sfârșit Cumanii ce au intrat și ei în orbita catolicismului, în răsărit, — și alături de creierea sau adoptarea unor forme culturale noi pe cele teritorii, — ortodoxia slavă sau catolicismul roman, — și primele imbolduri și influențe externe ce pătrund până la lumea satelor noastre atât de modestă dar atât de solidară.

Ungurii, pătrunzând în Ardeal, unde au venit ca și în Croația Roșie în numele catolicismului spre a stârpi schisma, au întâmpinat o primire cu totul alta decât cea din Croația, unde populația acceptând catolicismul, s'a ajuns la crearea, sub protecția coroanei sfântului Ștefan a unui nou regat catolic al Croației. În Ardeal unde ei au respectat totuși ca și în Croația forma de organizare locală, de unde voievodatul ardelean, catolicismul a fost însă respins de populație și de aci cea dintâiu încercare de siluire a vieții noastre populare. Maghiarii, impunând catolicismul, rostul și scopul cuceririi lor, l-au instituit ca singur titlu valabil de proprietate asupra pământului în fața noii stăpâniri. Satele noastre se vedeau astfel atacate dintr'odată în credința și stăpânirea pământului lor și de aci cea dintâiu reacțiune o emigrație rurală dincolo de fruntariile Ardealului, în Moravia, Moldova și câmpia munteană, emigrație ce a provocat cea dintâiu strângere de populație pe un teritoriu pe care se va putea naște, după caracterele neamului nostru, statul național.

Teritoriul acesta era câmpia munteană pe care mai veniseră încă și elementele românești din sudul Dunării, de acolo de unde se arătase că nu e posibilă o viață de stat în afara criteriilor etnice. Intr'adevăr în sudul fluviului uzurparea imperială bulgară arătase localnicilor, Români și Albanezi, că în Balcani pot fi și alte organisme politice decât cel grecesc acum dela Bizanț. Rezultatele au fost creierea celui de al III-lea imperiu bulgar și apoi aceluși cunoscut sub numele de româno-bulgar, amândouă organisme românești numai prin forța etnică ce le susținea, dar amândouă complect streine de caracterele neamului nostru prin aceea că nu corespundeau tendințelor și psihicului românesc. Din aceste regiuni sudice, pe cari se înfiripa temeinic în acelaș timp o formă culturală streină, cea slavă, ce a sfârșit prin a confisca statul în favorul său, a pornit aproape în acelaș timp o a doua strângere de populație românească către câmpiile văii Dunării.

Astfel s'a înfiripat în regiunile muntene cea dintâiu condițiune necesară creierii unui stat: o mare densitate de populație.

Veacul al XIII-lea avea să aducă, pe câmpia munteană chiar primele imbolduri directe pentru creierea unei vieți românești organizate, în momente în cari libertatea satelor noastre era amenințată în ultimele ei ascunzișuri. Prin pasurile munților, întăriți acum cu oști de călugări cavaleri sau mase de coloniști Sași ori Secui, coborau victorioși Maghiarii, gata să ia în stăpânire și câmpia; dincolo de Dunăre cultura slavă rebulgarizase statul astupând orice amintire de viață românească în acele părți; în Moldova de sud alți mongoli se înfiripaseră și ei în catolicism, Cumanii ce păreau a se fixa acolo.

Tătarii sunt cei cari vor contribui nu numai indirect, — prin stânjenirea forței maghiare ce ajunsese la jumătatea veacului al XIII-lea la apogeu și în plină expansiune către părțile noastre, dând astfel timp micilor noastre organisme politice, acum alarmate, să-și oțelească forțele în fața asaltului ce vor trebui să suporte, — dar și direct prin impunerea, vieții locale, a unor forme de organizare superioară cerute de nevoile stăpânirii lor.

Ca și în Rusia unde ei au organizat cnezatul Moscovei, nucleul Rusiei de mai târziu, pentru nevoile lor administrative și financiare în special strângerea tributului prin localnici, căci Tătarii reprezentând numai o armată își păstrau așezările lor asiaticе, tot așa au trebuit să favorizeze ei și la noi înfiriparea unor forme administrative superioare vieții sătești, în felul vechilor voievodate militare sau judecii cari inițial aveau numai o existență militară războinică.

Acestor elemente, adică sgândării vieții românești prin încercarea de a impune forme de viață sufletească streine, măririi densității populației în valea Dunării și impunerii unor forme superioare de organizare administrativă, cari aduceau număr forță și formă mai trebuia însă să li se adauge și bogăția pentru ca să se poată crea statul.

În secolii XI și XII s'au închis drumurile comerciale ce legau Europa apuseană cu Asia centrală și orientală prin Mediterană și sudul Asiei occidentale; închidere ce a rezultat din ocuparea Palestinei și a ținuturilor limitrofe de musulmanii semiți netoleranți ce au fost Arabii. Veacul al XIII va însemna în schimb prin unificarea mongolă dela Carpați la Pacific, creierea unor noi drumuri comerciale ce vor străbate și așezările neamului nostru pentru ca apoi dela Dunărea de jos sau Caffa Crimeii să străbată imperiul tătarăsc, stăpânit de Mahomedanii mongoli cu totul toleranți.

Aceste drumuri comerciale ce vor străbate în două variante pământurile noastre, — una moștenind vechiul drum al cărăușilor munteni, pe văi de ape, legând Dunărea cu pasurile munților spre negustorii sași ai Ardealului și alta de creațiune internațională ce lega pe valea Siretului centrele comerciale poloneze de gurile Dunării, — vor aduce valoarea economică necesară susținerii oricărui organism politic. Dovada o avem în nașterea din economic și nu din etnic a unui al doilea organism politic românesc, Moldova.

În aceste împrejurări s'a creat primul stat românesc, acea Domnie a toată țara românească, care nu a putut fi așa cum o prezintă legenda fructul unei descălcări de dincolo de munți peste ținuturi pustii, —

descălecarea ce poate mai curând să păstreze în forme poetice amintirea acelei mari emigrații Ardelene amintită mai sus, — ci rodul unei uniri volnice poate chiar silnice uneori a mai multe organisme locale în jurul unuia care în împrejurări mai bune s'a putut desvolta mai ușor. Dovadă că împrejurările au fost de această natură pare să stea în constatarea că încă dela moartea lui Basarab, cel care a împins cel dintâiu statul spre hotarele lui viitoare apar la curtea regelui Ungariei nobili români voievozi și cnezi, pribegi și nemulțumiți. Nemulțumirea lor nu putea veni, în acele vremuri în care nu se organizase încă viitoarea boierie administrativă decât din aceia că din stăpânitor și domn absolut în satele, judeciile sau voievodatele lor se văzuseră înlocuiți din domnia lor strămoșească unificată acum în autoritatea Domnului dela Argeș.

Satul creiase statul, de aci însă și toată tăria etnică a noului organism și toate slăbiciunile sale viitoare, căci satele n'au putut da statelor mai mult decât avea în potență modesta lor viață. Satul a putut dărui statului forța militară, bogăția, elitele, conștiința etnică dar pentru tot ceiace a necesitat formelor unei vieți superioare de stat, noul organism a trebuit să caute la vecini.

Dar ceiace a fost un rău și mai mare satul nu a putut să desvolte în organismul superior ce și-a creiat acea potență care singură ea poate asigura consolidarea unei organizațiuni naționale: cultura. Odată cu creierea statului, satul nu a putut dărui, în împrejurări pe care le vom aminti îndată, noului organism și toate valorile sale spirituale ce au rămas secole de-a rândul să vegeteze, în vreme ce alături de statul național politic vor înflori forme culturale streine.

Viața românească, prinsă între nevoia de a opune formelor și forțelor spirituale catolice forme de organizare culturală și religioasă superioare și între modestia vieții spirituale ce se perpetua în satele sale, a trebuit să adopte în lupta cu catolicismul, care a reprezentat în secolii XIII și XIV o adevărată bătălie națională, armele ortodoxiei ce însemnau în acea epocă adoptarea

Dela sate la state

unor forme culturale streine și, ca formă și ca spirit. Spiritului latin al catolicismului, viața noastră de stat a trebuit să-i opue în organizarea bisericească și culturală, formele credinței cele drepte, întâmplător accesibile nouă în limba slavă, din cauza slavizării episcopatelor dela Dunăre de Vasile al doilea Bulgaroctonul.

În aceste împrejurări s'a săpat odată cu creierea statului și cea dintâi prăpastie dintre viața satelor noastre și aceia a societății organizate susținută de ele: forma culturală. În vreme ce în sate fenomenul cultural românesc a rămas numai o potență, statul la început nu numai etnic dar și politic românesc, și-a creat o formă culturală streină: slavonismul.

ANTON BALOTĂ

AȘTEPTARE

De treci pragu 'n casa amintirilor citești
Floarea lacrimii prin tainice unghere
Scrisă 'n zările trudite și stinghere,
Peste cerul frunzelor ce scutură povești.

Prin liniștea cu svon de fum căzut
Se coc azi roadele mustoase ale verilor
Aici am așternut mai eri, în leagănul tăcerilor
Lumina cântecului deslegat din lut.

Belșugul strunelor aicea stă închis
Și crește peste strofă, cu fiecare seară
Să legene sub streșini de nouă primăvară,
Ofranda rugăciunilor ce ard în vis.

Inchină-te și intră cu pumnul tău de jar
In casa întrebărilor de vreme plină,
Te-așteaptă — avânturile frânte în lumină,
Cu anotimpurile scrise 'n calendar.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

F I N A L

Pe câmpuri de lumină a căzut o stea.
Cine plânge 'n slove rugăciunea mea ?

Poate-i o lacrimă caldă de mamă
Ce adună răstignirile grele 'n năframă.

Liniștile trec apoi cu anii de mână,
Prin țarcul gândului gol de hodină.

Călătorul a întârziat cu noaptea pe lună
Și caută flămând o vorbă bună,

O mână plăpândă scrisă 'n viori
Care să arunce 'n amintiri flori.

Tăcere. Drumul se întoarce în sine
S' adune buchetele de mâhniri în terține.

Nu-i nimeni să culeagă în baladă de paltini
Pâinea de lege nouă, din datini.

GEORGE TODORAN

SAT BĂNĂȚEAN

Satul ăsta poartă pe strașini îndemnul țării,
oamenii bătrâni trăesc în el
cu amintiri din vremile 'npilării,
când erau prinsonieri în rezel.

Unii cari prin foc de pușcă au cutreerat mări și
[țări.

Ei cu vorba îți spun verde multe întâmplări:
cum în Italia, Vasile Lucaci i-a 'ndemnat
prin anul o mie nouăsute optsprezece
să lase pe unguri și pe Impărat,
să vină 'n România sub un nou drapel,
fiind români cu suflet, nu slugi cu inima rece.

Aici hrisovul muncii e scris pe coarne de plug
și doina pe buze tinere cu dragoste de glie
și mândri sunt de ei, tăind al sorții crug,
iar pentru Țară, stau gata vr'o mie
de flăcăi, să birue puteri drăcești din lume.
In satul ăsta soarele niciodată nu apune.

ION TH. ILEA

ȘARPE ION A MURIT...*)

Va fi trecut de miezul nopții. Noaptea se arată odihnitoare. Senin. Calm. Pace, dar bombardierul Șarpe Ion sforăie chinuit. Până și Simion a adormit între pereții strâmți ai celulei, cu capul plecat într'o parte, în poziție de spânzurat.

Avioanele dușmane au picat vertiginos deasupra aerodromului în plin repaos nocturn. Fac sgomote asurzitoare și mitraliază fără răgaz.

Nu mai este nevoie de alarmă. Oamenii s'au obișnuit cu asemenea surprize, ca și cu somnul, ca și cu foamea. Se precipită mecanic, fiecare cu aer de somnambul, spre locul dinainte hotărât. Se strecoară cum pot și pe unde pot, ireali, tăcuți. În vuetul atacului, au aspect de fantome trezite din somn de vrăjitori nevăzuți.

Căpitanul Anta Petre este într'adevăr surprins de eveniment. Oricâtă siguranță de sine ar avea, se simte oarecum izolat, strein, între oamenii aceștia cu rosturi rânduite. Păstrează o gravitate de circumstanță. Ce nelalocul lui e!

Trei avioane au decolat gata de luptă. Când și cine le-a scos din hangare? A, da... Moș Staț Petrache. Strașnic om! Il admiră nu fără invidie. Cum se furișează pe brânci printre camuflajele de acașan! Jaquard, Focșăneanu și Tessier lipsesc. Unde sunt? Pe avioane. Cine le-a ordonat? Cine le-a dat voie? Locotenentul Leu explică:

— Sunt de rând. Rândul vine automat.

Vorbește ca și când ar zice: moartea vine automat.

Exploziile se succed, se încălescă, răscolesc pământul, scot limbi de flacări drăcești, ascuțite, fulgerătoare. Ce-i? O bombă a fărâmițat corpul de gardă. Cine se ocupă acum de el? Dar colo? Un om se clatină în noapte. Scurt. Apoi se prăbușește ca un mușuroiu. L-a trăsniț un glonț drept în creștet, vertical. Iar? O bombă a răscolit pământul deasupra adăpostului său. Adăpostul rezistă. Mitra-

*) Fragment din volumul „Samia”, în curs de apariție.

Șarpe Ion a murit

lierele dușmane fac dâră de gloanțe în iarba prăfuită. Cele de jos, răspând cu dâra în aer. Mitraliera numărul doi nu se aude:

— Ce-i cu ea locotenent?

— Șearpe... își amintește aceasta. Este la carceră...

— Scoate-l iute.

— Se sucesc brusc spre molozul și scândurile care au fost corp de gardă. Locotenentul Leu face un gest aspru și înjură năprasnic. Pe el îl pătrunde un stilet lung, dureros, de jos în sus. Șearpe Ion nu mai e de scos. S'a fărâmițat odată cu corpul de gardă.

Leu își amintește și de ordonanță:

— Să văd ce-i cu el, se arată pătruns de greutatea clipei.

— Nu-i vreme.

Un reflector schimbă tactic locul. Urmărește pasările vrăjmașe cu ochiu-i uriaș, de ciclop. În smocul de sulifi galbene, un avion roșu se sbate ca o libelulă în focarul unei lentile:

— Trage Mircioagă...

Mecanicul îndeamnă svâcnind înainte cu fiecare trăsnit de glonț.

— Trag, trăgea-i-aș clopotele... trag.

Pasărea roșie, invoaltă, elastică, dispăre în salturi haotice, peste oameni, peste locuri, în întunericul mat al cerului.

Dispar și celelalte.

Cele trei avioane decolate înainte, se invârtesc negre și inutile, deasupra aerodromului.

Cât de caraghios apare oamenilor de jos, jocul de-a moartea al celor trei...

Există, într'adevăr, un avion roșu...

Visul din tren. Lupta acea fantastică. Vis fantastic? Coșmar? Nebunie?

Imaginea înfiorătoare a căderii ia forme tot mai mari, tot mai cuprinzătoare, mai fascinante, precise totuși...

A fost vis? Și acum visează?

Simte nevoia să se pipăie, să se verifice. Duce mâinile la frunte, strânge pumnii în orbitele ochilor,

plimbă papilele nervoase pe obrajii asprii, obosiți. Dă ordine vagi, absurde, numai ca să-și audă glasul, să simtă că nu visează, că tot ce se petrece în jur este adevărat, nu fantasmagorie. Se mișcă, umblă, aleargă.

S'a oprit lângă groapa care fusese corp de gardă :

— Ei, doctore ?...

Pe o brancardă bombardierul Șearpe Ion delirează cu pânțele sfâșiat, cu carnea sângerândă expusă obscen, scabros, murdară de pământ. Mai încolo, Simion geme cu o halcă de pulpă sfâșiată.

La lumina roșie a lanternelor, scena pare și mai îngrozitoare de cum e.

— Ca prin minune ordonanța a scăpat ieftin. Cestălalt însă...

Medicul a făcut încet un semn greu, de îndelungă plecare.

— Tată... don'... ți l-am adus... A fost greu... tot eu mai tare... la l... pune-l la loc... Mă duc... l-am pierdut pe-al meu...

Leșul însângerat delirează. Căpitanul Anta vede clar — înfiorător de clar — cum se așterne suflul morții pe chipul bombardierului :

— Ce-ai pierdut ?

— Picioru', n'auzi ?...

— Taci mă' Șearpe...

Piciorul este la locul lui, dar Șearpe susține că știe chiar și locul unde l-a lăsat.

Moș Stan Petrache își comprimă lacrimile suprauman. Își contractează aprig sbârciturile din argăseala chipului.

— Ce zice ?

Căpitanul Anta întreabă străpuns din nou, neiertător, de stiletul vertical de adineaori. Se simte covârșit de nenorocirea acestui brav flăcău. Vina este a lui. Fusese avertizat. A, orgoliul acesta ! Locotenentul Leu îl măsoară vrășmaș... Ce bine seamănă cu cel din vis... Da. Vorbise de moarte. Poftim moarte... Ochii i-au prins în pupile toate argumentele din Univers : vorbește cu ei, scapără ură

cu ei, explică nenorocirea cu ei, scuză cu ei... Ce insuportabili ochi!

Moș Stan Petrache strânge pleoapele și sbârțiturile feții ca să-și stoarcă din ei durerea. Strânge și pumnii:

— Căpitane, să mă bată Dumnezeu dacă știu eu să fi intrat cineva în carcerile acelea...

Intinde o mână neîndurată, cu degete noduroase, plebee, spre grămada de pământ răscolit de explozie. Pleacă. Ce mare și negru se profilează în noapte.

A vrut să-l oprească cu un gest aspru. Gestul se frânge înainte de a ființa. Să arunce o vorbă de osândă? Vorbele mor neconcepute, în creier. Parcă și creierul i-a murit. Stă tâmp acolo în găoacea craniului. Vechii indieni aveau o otravă cu care își ucideau dușmanii cu efecte groasnice. Provoca dureri nebănuite dar chinul lăuntric nu li se putea întipări pe chip. Ca și la aceștia, imensa-i durere sufletească nu se poate descătușa, nu poate izbucni pe chipul sterp de senzații, de cripsări, atât de necesare în împrejurarea aceasta. Ar vrea să răcnească, să-și smulgă părul, să se lovească cu fruntea de pământ, dar o împietreală nefirească l-a fixat lângă trupul fără răsuflet al bombardierului Șarpe Ion.

Cu mare greu se întoarce spre ochii de oțel ai ajutorului. Ii trebuie un efort ca să-i înfrunte.

— Măine la prânz să fie corpul de gardă în picioare.

Se depărtează și el, pe urmele mecanicului, în noapte. Dar cât de obosit, cât de mic, de învins se simte.

În ușa adăpostului se oprește. Noaptea e clară. Stelele banale. Pe unde o fi pasărea roșie?... Vântul ușor, molatec, îi aruncă în urechi mânia celor rămași lângă stârvul bombardierului Șarpe Ion.

— Fudulia... orgoliul... căi...

Ochii îi perforează noaptea fosforescenți, barbari. Este întâia oară când își urăște încăpățânarea:

— ...o greșeală în care am fi putut să cădem tot atât de bine și noi.

Cât de dreaptă a fost scuza locotenentului Leu.

Chipul bombardierului Șearpe i se oprește în față. Și râde roșu, veșnic.

Și ce bine seamănă locotenentul Leu cu cel din vis...

Un Taube... un avion roșu...

Din bărăganul de gânduri, unul îi luminează brusc întunecimea creierului, descurcă haosul buciului. Un gând alb, ca un porumb... Și-a luat sborul de undeva, de acolo de unde l-a învățat măicuța că sălășluște sufletul. Ce volute splendide, ce viragii binefăcătoare face peste chinul ceasului de acum. Hotărîrea îi pare simplă ca o icoană, ca un prunc: trebuie să doboare avionul roșu neapărat. Se plimbă vesel în spațiul restrâns al adăpostului. Ar striga de bucurie, și-ar împărtăși gândul tuturor.

Ese afară. Se îndreaptă halucinat spre grupul rămas lângă chipul mort al bombardierului:

— Știți... am găsit... Este foarte simplu... foarte simplu... Trebuie să dobor avionul roșu. Nu, maistre?... Foarte simplu...

Zâmbește fericit. Se întoarce spre adăpost. Este împăcat cu sine.

Dar moș Stan Petrache l-a privit crud. Ceilalți, batjocoritor. Ce-are aface!

Se culcă fără gânduri. Adoarme ca un școlar silitor, care și-a învățat bine lecția pentru a doua zi.

P O E M E

CÂNTĂREȚ

Imi calcă drumul; strivindu-mă,
Cu picioarele peste piept.
Totuși, abătut, cânt pretutindenea
Cu inima ninsă de rugăciune pe umărul drept.

Opresc fântânile și le sărut mâinile în câmp.
La toate răscrucile — luceafărul pătat de sânge la
Ingenunchez spre miazănoapte, supus. [carâmb.

Și-mi duc, din ce în ce mai gârbov,
Steaua albă, către apus.

CONST. VIRGIL GHEORGHIU

SINGURĂTATE

Te știu, ești astăzi așa de trist ca și o stea
Când doarme 'n pieptu-mi umezit de rouă,
Ca pe un pom să te strâng, pretutindinea,
Ași vrea cu mâinile-amândouă.

Eu tot mă simt, acum, în orele cărunte
Pribeag cu luna ta, de braț, ca și c'o fată.
Mă doare liniștea înaltului de frunte.
Singurătatea ta dă-mi Doamne încă-odată.

OVID CALEDONIU

INTRARE ÎN PĂDURE

poetului Aurel Marin

Intrare în pădure ca 'ntr'o carte cu poeme.
Pe fruntea inimii sărutul poeziei: cuminecătură.
Creonul singuratec privește cum rândurile fură
Din fiecare arbore, imagini noi, ca niște diademe

Atâta râvnă de-a trăi plesnește în orice androceu,
În murmurul isvoarelor, în sufletul deschis...
Doar gândul mai stăruie molatec: invitație la vis;
Și fiecare vorbă e prietenă cu Dumnezeu.

ION ȘIUGARIU

ALTE VREMI

Tata, de câte ori se ducea sau se întorcea dela vânat, căci era pasionat vânător, nu era chip după cum ne povestea bunica mai târziu, să treacă și să nu se abată pe la Marița lui Ignat, cantonierul, ca s'o întrebe probabil de sănătate, și asta mai ales când bărbatul ei nu era acasă.

Asupra lipsei bărbatului conveniseră tata cu Marița asupra așezării unei glastre la fereastră în așa fel, că știa cu o zi înainte, că bărbatul era plecat în revizie pe linie.

Marița, o drăcoaică de femeie, frumoasă coz, se simțea prea singuratică acolo în cantonul din marginea târgului și mai ales noaptea o înspăimânta probabil huruitul și cei doi ochi de diavol ai trenului, așa că apelase la curajul lui tata, mai ales de când auzise dela alți vânători, că Chir Ghiță se luptase cu o haită de lupi.

Dar ulciorul nu merge de multe ori la apă și oricât la-i păzi într'o zi tot se sparge.

Așa și cu tata. Într'o bună zi guri rele au început să șoptească despre vizitele lui Chir Ghiță, la nevasta cantonierului.

Atât i-a fost deajuns soacrei lui, adica mamei, mamei mele, că hoața de femeie, fără știrea fiică-sei, s'a pus la pândă și tocmai când îi iera omului mai drag, numai ce se pomenește sburătorit cu pietre de către soacră-sa și scos din casă cu nepusă masă hukurând ca la nuntă.

De teamă să nu prindă de veste târgul, tata a sbughit-o cât mai repede pe ușă și tâind-o peste câmp, a ajuns acasă, urmat de soacră-sa, care din „nerușinatule” nu-l mai scotea.

De această pățanie a tatei, mama a râs mult timp, însă el pentru că îl pusese într'o situație nu prea plăcută față de nevastă-sa, nu i-a iertat-o bunicii, și din acea zi, ne-a interzis nouă copiilor de ai mai spune bunică, ci babă, căci spunea el, că i-a scos peri albi și că-i mai rea decât o babă-hârcă.

De atunci noi copiii i-am zis, bunicăi, babă. Dar bunica nu era babă, ci dincontră frumoasă, tocmai cum îi şade bine unei femei în floarea vârstei, de oarece mama avea nouăsprezece ani, iar eu cinci.

Ţin minte că într'o zi, tata încărcat de vânat, aduse cu el şi două dropii vii, cât curcile de mari.

Le prinse prin cohalmurile Siretului. Atât i-a trebuit, că şi-a aprins paie în cap cu soacră-sa care nu-l mai slăbea din „criminal”.

— Omul lui Dumnezeu, i-a spus într'o zi bunica, ce ai cu lighioile şi păsările pământului, de nu le dai pace. Ce şi-au făcut ele de tot le ucizi, în loc să-ţi vezi de gospodărie, căci nu vezi că toate încep să se înstrăineze. Aşa ginere mi-a trebuit, aşa am găsit.

Tata care nu se supăra niciodată, căci îi ştia bunătatea sufletului, în loc să-i spue vorbe grele, începea s'o necăjească cântându-i:

Soacră, soacră, poamă acră

De te-ai coace un an şi-o vară.

Tot eşti acră şi amară.

BCU „I. L. Caraculă” - Biblioteca Universităţii Cluj

Apoi atât îi trebuia, că şi începea cearta. Işi arunca fusul şi furca din brâu şi proptindu-i-se în faţă, îl întrebă:

— Măi Ghiţă, ce-ai făcut tu de când te-ai aci-
uat în gospodăria asta mare şi frumoasă?

— Ştiu eu mamă?

— Să-ţi spun eu! mai mult de nişte cadre pe
pereţi, ce-ai făcut?

— Atât am făcut mamă? întrebă tata arătând
un tablou.

— Atât.

Tata supărat, luă tabloul din perete şi-l trânti în mijlocul odăii de se alese ţandări din el, pe când bunica fără să se sinchisească câtuşi de puţin, striga cât o ţinea gura.

— Ura-a-a!

Şi cu tronc, şi cu ura, au spart douăsprezece tablouri mari şi frumoase, că se făcuseră în mijlocul camerei un morman de cioburi, pânză, hârtie sfârticată şi rămi.

Noroc că mama a venit acasă de la o vecină de lângă noi, unde se dusesese, și de unde tot auzia „Ura și ura” și se întrebă.

— Măi! ce-o fi acasă de s' aud atâtea urături.

Abia intrată mama pe ușă, că îl și vede pe tata, care ieșea dintr'o cameră vecină, îndemnat tot de bunica, cu un teanc de farfurii gata să le spargă, ca unele ce erau de el cumpărate și făcute probabil cadou mamei, numai ca să-i facă plăcere babei să strige.

Mama i-le-a luat din brațe liniștită ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic, însă a supărat pe bunica care se făcuse foc, că dece le-a luat, căci spunea ea:

— Să-l fi văzut la masă, din ce ar mai fi mâncat?

— Din străchini, răspunse tata.

— Mai ai de spart ceva Ghiță?

— Cum nu mamă, și tata arată ferestrele și ușile mari cu canaturi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VASILE AXENTE

SOARE RĂSARE*)

...De urci în coastă munții, mai sus de trecătoare
Apuci din coapse norii și-i prinzi în scaldători,
Apoi, despici în două bucățile de soare
Și lași să curgă ceru'n paharnice de flori...

Atunci, plesnind în muguri curg râuri cristaline
Și cerul se sărută cu holdele de jos,
Iar de-ți apeși urechea pe volburile pline
Auzi cum soarbe cerul, din palme, Făt Frumos...

Atunci îți rupe somnul și pleoapele și norii
Pădurile de inimi se cheamă și se sbat
Iar uneori când fruntea adulmecă, cocorii,
Simți că strănută murgii din celălalt veleat

Acolo nu se țese nici barangic, nici laur,
Clondirele cu rouă revarsă 'ntre povești
Aduni acolo'n palme, luceferii de aur
Și-adânc ți-arunci tristețea să n'o mai regăsești...

Și-atunci de treci cu anii prin scaldători și știne
Se sfarmă rodul aspru în fiecare lan,
Apuci în iie câmpul și'l simți cum crește'n tine
... E semn că urcă toamna greoi, pe Bărăgan...

RADU STANCA

---

*) Din volumul în manuscris „Din țara cu străbun de basm”

P O E M E

SCRISOARE DE PAȘTI

Mi-au trecut cocorii peste casă, mamă
Și le-am dat scrisoare pentru tine.
Iartă-mă că nu-s toate filele pline
Și mi-i scrisul sunet de alamă.

Imi vin oaspeții spintecând azurul în două
Și soarele-mi înfinge sulii prin tâmple.
Nu știu ce-are să se mai întâmple
Dar în prag mi-a înflorit lumină nouă.

Seara nu mai pot eși 'n ogradă
Că-mi închid drumul sălciile despletite
Unde luna scaldă mătășori în ape aurite
Și'n răzor un clopoțel pornește la paradă.

Mamă, spune-i lui Moș Toader, Duminecă, să vie
Cu boii cei mai mari și jugul cel de pin
Că vă trimit bănuși de aur, carul plin,
S'aveți și voi de Paști o bucurie.

NOAPTE DE PRIMĂVARĂ

Pânză de paing cusută
Cu lumină violetă,
Chiuire de planetă
Ce nemărginiri sărută.

Melodie'n vârf de plop
Ce se scutură 'n cărare,
Mlădioasă legănare
De lumină strânsă snop.

Clinchet mic de clopoțel
In isvorul cât o strună,
Doi luceferi în cunună
Peste zarea de oțel.

NUNTA DIN PĂDURE

A crescut soră cu iedera și căpriorii.
Binecuvântarea i-au pus-o pe frunte numai norii
Când scoborau să-i mângăie copilăria albă
Ce-a adunat bucuriile codrului în salbă.

Primăverile și le-a 'nsemnat pe pieptul fagilor
Cu brațele întinse'n calea magilor
Să-i adune mărgelile albe de lumină
Pentru cosița ei ca lanul de plină.

Când vor suna clopotele învierii prin văi
Pădurea va avea aleși optsprezece flăcăi
Ce-au șoptit desişului taine pe rând :
Doruri cu 'mpletiri de vis și gând.

Primăvara aceasta-i cea mai bogată.
Fata pădurarului a pus-o în gene, toată.
Luna în poală și-a culcat-o ca'n albie
Stelele și le-a prins la șold, sabie.

Ciutele-au venit să-i lingă mâna, mâna bună
Ce le-a împletit pe frunte liniștea, cunună.
Privighetorile-i așeză povești albe pe umăr
Ca să aibă zile înșorite fără număr.

În noaptea învierii când mugurii-au plesnit
Taina cea mare din codru s'a 'mplinit.
Fata pădurarului a îmbrățișat fagul cel mai voinic
Și pe piept i-a pus sărutul cuțitului mic.

Din trupul voinicului trei picuri au căzut
Pentru cea mai frumoasă fată ce s'a văzut.
Iar dimineața când s'au trezit dealurile-aprinse
Din toată pădurea, fagul ales, înverzise.

I. O. SUCEVEANU

FEMEI BLESTEMATE

După Baudelaire

Ca vite gânditoare și pe nisip culcate,
Cuprind cu ochii leneși nemărginiri de mări,
Obrajii lor se-ating, trupuri apropiate
Au lăncede leșinuri și crunte 'nfiorări.

Inimi destăinuite în albele idile,
Prin funduri de boschete, la șoaptele de râuri,
Silabisesc iubirea sfioaselor copile
Și flori își împietesc pe frunte și în brăuri.

Unele, surori, cu pașii rari, — și grave, —
Străbat stâncile sterpe bântuite de vedenii,
Unde sfântul Antoniu văzu, ca roșii lave,
Sâni goi împurpurați în mrejele Satanei.

Altele în flăcări de rășini surpate,
In scorburele mate de peșteri vechi păgâne,
Te chiamă să le-alungi frigurile urlate,
O, Bachus, tu ce adormi păcatele străbune!

Și altele cu pieptul în sfintele stihare,
Ascund biciul de foc sub lungile vestminte,
Amestecă 'n păduri și 'n reci nopți solitare,
Spumoasele plăceri cu lacrima fierbinte.

Fecioare, demoni și monștrii, și martire
Spirite stinghere și cu disprețul turmei,
Evlavios pornite spre ceruri sau satire,
Când uluite 'n spaimă, când în plânsetul humei.

Sufietul meu tovarăș în iaduri vi se dete,
Vă plâng și-mi sunteți dragi sărmane blestemate,
Cu jalea voastră neagră, nepotolită sete
Și urmele iubirei în inimi mari turnate.

HORIA BOTTEA

PĂCATUL LUI RUSALIM

Mai erau ei oameni dar posomorâți ca Rusalim, nu erau. Când își încorda el sprincenele cât de tare să fi fost de înger, împietreai. Din cauza sufletului său rău căpătase porecla de rugină, căci cine îl prindea odată de dușman, nu mai scăpa de el. Mai în fiecare Duminică se răfuaia cu vre-o unul căruia a-i purta sâmbetele.

Când era încolțit, Rusalim se trăgea lângă un gard și cu bâta pe care nu-o lăsa din mână nici când dormea, căuta să se strecoare ca o fiară.

Atunci ochii i se injectau de sânge și înfuriat se apăra cu măciuca în dreapta și 'n stânga, pe când cele câteva fire de mustață i se sburleau.

Când vedea că se retrag Rusalim prindea curaj și nu se lăsa până nu opintia pe unul, după care liniștit pleca cu ghioaga subsuoară pentru a intra în cârciuma lui Strul, care dârdâind de frică se'n covriga până la pământ.

— Ce dorești bade Constandin?

— O sângeacă de cel tare! striga el desprețuitor.

— Mă rog...

Nu-i păsa de nimeni, iar pe jândari cum le spusese, nu-i băga în samă, după cum nu-o luă în samă nici pe pe nevastă-sa, pe care o considera de roabă, dăruită lui pentru ai muncii.

Când era acasă din ticăloasă nu-o mai scotea. La rândul ei și femeia îl bruftuluia, făcându-l bătauș și bețiv până îl scotea din sărite. Atunci, lovea unde nimeră și nu se lăsa până n'o vedea plină de sânge.

Intr'o zi, pe când a vrut s'o bată ca de obicei, fu oprit de taică-su. Infuriat Rusalim îl îmbrâncii, dar bătrânul apucându-l de braț îl palmui.

De năcaz că-l lovise în fața nevesti-si, îl trânti jos.

— Te omor slăbănogule și te dau la câini.

La țipetele femeiei săriră câțiva vecini. Rușinat îl lăsă adăugând cu năduf.

— Slăbănogul.

— Nu ți-e rușine ticălosule, îi strigă femeia. Ai să-ți bei mă bețivule și ismenele depe tine.

— Nu e treaba ta muere ticăloasă!

— Ba da mă hoțomanule. Mi-ai mâncat tinerețea.

— Taci...!

— Nu tac...

Și Rusalim o lovi cu palma peste gură de-o năpădi sângele.

Cu tot traiul ce-l ducea, Evdochia nu se îndura să-l părăsească. Prea mult și-a mâncat amarul cu el.

Se închidea în ea cu năcăzul ei. Se mai jeluia ea uneori vecinilor, dar ce folos. Ca să-l lase, unde să se ducă? Părinții-i murise. Surori avea ea dar și ele o duceau destul de greu, așa că zi de zi se resemna, iar Rusalim zi de zi se îmbăta și-o bătea.

În una din zi Rusalim bătrânul căzu la pat. A căutat el să-l pună pe picioare prin tot felul de descânțece, dar bătrânul care nu mai avea ochi să-l vadă, îl oprea de câte ori îl vedea că vine spre el.

— Să nu te apropii nemernicule de mine, că-ți crăp capul. Lasă-mă să crăp, să mă scap odată de tine.

La aceste vorbe, Rusalim, părea că revine la sentimente mai bune; dar într-o zi, înciudat pe taică-su se îmbătă și făcu un scandal de pomină.

— Rușine să-ți fie. Taică-tu pe moarte și tu porcule te'mbeți.

— Taci, muere ticăloasă, că acu îți dau una și ție, de te duci la dracu cu el cu tot.

Bătrânul gemu, și închizând ochii să nu-l mai vadă, chemă la el pe Evdochia.

— Evdochie-tată, zise el. Adă o lumânare.

— Vai de mine moare tăicu-țu, strigă femeia.

— Lasă că nu crapă, bombăni Rusalim, scuipând printre dinții înegriți de băgău.

Până să vină Evdochia, care fugise la o vecină s'o cheme să-i ție lumânaria, bătrânul murise. Gura deschisă și ochii sticloși ai bătrânului păreau că blestemă pe cineva. Rusalim văzându-l se înfioră.

— Sărmanul, făcu vecina chemată de Evdochia, cum la apucat moartea!

— De, de bun ce a fost, zise un vecin atras de țipetele Evdochiei.

— Iaca și 'mnetă bre. Zi mai bine Dumnezeu să-l ierte, spuse femeia făcând semnul crucii.

- Să-l ierte Dumnezeu zise la rândul său omul.
- Și zi soro, n'avu parte de lumânare, întrebă o alta.
- Nu zău soro.
- De aceia o fi rămas așa. Așteaptă împărțășania.
- Mai zici, gângăvi o bătrână, bătându-se cu palma peste gură.
- Constantine? strigă o femeie. Inchide-i gura lui tăică-tu.

Rusalim făcu câțiva pași, dar se opri locului. Privirea mortului îl îngrozi. I se păru că și mort tăică-su îi strigă: „Să nu te apropii nemernicule de mine că-ți crăp capul.

Îngândurat ieși afară urmărit de privirea sticloasă a mortului. Pentru a se liniști bătu ulița în lung și'n lat prin fața casei. Sus cerul aprindea în acea seară mai de vreme ici și colo, luminițe la căpătâiul morților.

Din când în când răbufnea din casă tot mai înecat plânsul Evdochiei.

— Ce va gândi lumea despre mine vorbi el. Va spune că eu is de vină. Trebuie să intru nu pot sta aici, și îngândurat intră.

Taică-su așezat pe două mese în mijlocul odăii părea că doarme. Lângă el, două străchini pline cu făină de păpușoi, în care stăteau înfipte două lumânări.

Scăldat, gătit cu hainele de sărbătoare, îi păru lui Rusalim schimbat. Aproape să nu-l mai recunoască. Se uită lung la el, apoi privirea și-o trecu la Evdochia care bocea înfundat lângă un colț de masă.

O bătrână îl tot apăra de muștele cari căutau să i-se bage în gură. Oameni veneau și ieșeau zicând:

— Dumnezeu să-l ierte.

— Să-l ierte Dumnezeu, răspundea câte-o femeie.

Prin unghete, copiii, abia așteptau să se joace cu arșicul, pe când flăcăii se îndemneau la jocul de-a popă-prostu.

Fetele, știind ce le așteaptă, chicoteau strânse una'n alta. La sfântul Gheorghe, clopotele vesteau moartea lui Rusalim bătrânul, dincolo de apa Bârladului până'n cohalmurile Siretului.

Rusalim n'avea chef de vorbă. Când îl întreba cineva, mormăia numai pentru el. Pentru a îneca nă-

diful din el, goli câteva păhăruțe de rachiu împărțind și altora.

— Bodaproste, și Dumnezeu să-i facă parte în locul dreptăților.

— Să audă Dumnezeu, răspundea Rusalim dus pe gânduri. Totul în jurul lui i se părea strein. Nu putea pricepe de ce a murit taică-su și fără să vrea își pomeni ochii umezi. Și-i șterse pe furis. Acum îi părea rău de toate. Ii venea să-repeadă la taicăsu, să-l îmbrățișeze, să-i ceară iertare.

— Prea târziu, murmură el.

— Ai spus ceva Constantine? Il întrebă o femeie.

— Nu!

Ca un strein își plimbă privirea prin odaia încărcată cu miros de tămâie. Evdochia îi păru acum cu totul altfel. Că nu-i femeia lui ci un înger coborât acolo lângă taică-su și lângă cei doi copiii ai lui ce se țineau de poalele ei. De ce privia, de ce credea că totu-i vis, că femeia de acolo, ce bocea într'o lumină ireală, nu-i Evdochia lui și dacă în adevăr era ea, el este un nemernic. Spre a se desmetici, Rusalim ieși. Boarea rece a nopții îi răcori sufletul muncit. De ce se frământa, de ce i se părea că e altul, că nu mai este el cel de altă dată, și că ceva s'a schimbat în el. Odată cu taică-sumurise parcă ceva în el, născându-se ceva nou din blândețea neveste-si. Rușinat Rusalim oftă. — „Tare sunt păcătos”. Și fără să-și dea seamă o lua spre Bucești.

Trei zile la priveghiat și tot atâtea la bocit pe socru-su, Evdochia.

— La cel mai jălești atât fă Evdochie? întrebă o bătrână.

— Amară mi-i inima 'n mine lele și vreau să mi-o răcoresc.

— Răcorești-ți-o fata mea, și bătrâna priponindu-și falca cu mâna, se așeză pe laviță, picurându-i și ei câteva lacrimi, stoarse cu forță din teascul pleoapelor.

P O E M E

VOEVOD TÂNĂR

Haina copilăriei a rămas jos,
Lângă basmele spuse frumos.
De-acum pe umeri vor crește păduri alte,
Vânjoase, înalte.

Se-aude ca un cântec, tot mai des,
Numele celui ales.

Inima lui, stea din baladă,
Mâna, lumină de spadă,
Vorba lui, apă de lună,
Tremură, sună
Și picură lin în stihar,
Numai măreție și har.

Nu e cântec și nici sunet nu e
Frumusețea toată să i-o spue.
Dar într'o zi mulți îl vor vedea:
Va purta pe sabie o stea
Și orice cuvânt ce-l va spune
Va fi curcubeu și minune.

Cu mâna pe rana țării stând,
Cu inimă de flăcări trecând,
Nu vor fi ani și nu va fi vreme
Să-i șteargă șoimii din steme.

COPIII SCHIMBAȚI ÎN CERBI

de Erdélyi József

Tată, tată drag,
Nu ne împușca.
Noi te vom lua
Și te vom purta
Pe coarne, pe frunte,
Din munte în munte

Și vom face salt
Dintr'un vârful în alt
Așezându-te
Sus, pe creștete,
Lângă cer și vânt
Domn peste pământ.

Du-te, tată drag,
La mama în prag.
Noi ne-am duce, dar
Coarnele prea mari
Așezate'n frunte,
Nu încap pe ușă
Ci numai pe munte,
Trupul nu ne rabdă

Cămașă de pânză
Ci 'nveliș de frunză,
Picioarele nu ne stau
În para căldurii
Ci 'n frunza pădurii,
Buzele nu vor
Mai bea din pahar,
Numai din isvor.

SFÂRȘIT DE HERUVIM

Unde să găsec loc frumos pentru moartea mea?
Simt lângă inimă cum mă neliniștește o stea,
Cum mă face vântul tot mai subțire,
Pentru coborîrea din strălucire.

Frânghii de ierburi îmi leagă picioarele goale,
Rece, apa mi-a intrat în sandale,
Îmi vestejesc aripile și căzând sună
Ca un fluer cu găuri de lună.

Eu trec în legendă pentru voi să vă arăt
Că trebuie să priviți câte-odată 'ndărăt —
Dacă mor heruvimii, tot așa și
Oamenii, păsările, vor muri.

Pe pământ să lași un copil, o casă,
Sau măcar o carte de poeme pe masă.
Numai inima s'o duci cu tine, dar să fie plină
De cântece și de lumină.

Pune mâna la frunte și gândește-te
La 'nălțarea ta spre cer, spre creștete.
Pe mine, steaua, ca un viespe mă 'njunghie'n rană —
De-acum mă vopsesc cu tristețe și m'așez în icoană.

GEORGE POPA

C R O N I C I

OAMENI ȘI OPINII

GABRIELE D'ANNUNZIO IN LAUDEM MEMORIAM.*)

Cu Gabriele d'Annunzio, stins la începutul lui Martie anul acesta, dispăre una din figurile cele mai reprezentative ale Europei din ultimii 50 de ani și unul din cei mai de seamă oameni ai Italiei de totdeauna. D'Annunzio nu trebuie socotit numai drept italian descins din legendarele familii spirituale cari mărturisesc inepuisabilele forțe creatoare ale geniului latin, ci și drept incontestabil erou al tuturor sirtelor vieții omenești.

Personalitatea acestui, poet aproape mitic al graiului și al faptei este așa de exuberantă și de plurivalentă, așa de primigenă și de rafinată în acelaș timp, încât contrazice schemele imaginate până în prezent de toți iubitorii de reducere la numitor comun a factorilor istorici și psihologici din cari se poate țese câmpul dinamic al unei vieți mai mult decât active și mai mult decât interesante. D'Annunzio și-a trăit intens viața, dioniziac de intens: asemeni limpezimilor mediteraneene cu orizont necuprins de ochiu mediocru, asemeni solitărelor culmi alpine, asemeni soarelui și solului italian și asemeni furtunilor cari, răscolind profunzimile mării, schimbă dintr'odată climatele insulare, purificându-le până în plămânul vieții celei mai umile, până în seva plantei celei mai supuse lutului din care a odrăslit purificându-le primenindu-le cu arome și puteri proaspete și adverse vieții somnolente.

S'a afirmat adeseori, și din multe părți că zbuiciumul d'annunzian a fost nesincer și că opera lui suferă de artificialitate.

Intr'adevăr, aspectele acestui sbucium și bogățiile de forme ale acestei opere depășesc cu mult sinceritatea medie a insului obicinuit și mulțumit cu spațiul

---

*) Conferință ținută la „Universitatea liberă din Cernăuți”, în ziua de 7 III. 938.

psihologic al gesturilor și faptelor pe cari le poate măsura sau controla cu propriile sale tensiuni, cu propriile sale echivalențe și superiorități. Pentru cei îngrediți cu țarcurile plăcerilor mărunte, morale, infinitul poate părea nesincer și artificios. Fapt e că măreția și frumusețea operelor noastre celor mai de preț nu se zidește nici din sinceritatea cotidiană și nu se întemeiază nici pe temelii la îndemâna oricui.

În afară de acestea d'Annunzio a clădit *din* și *în* propria sa individualitate tumultuoasă, mlădiindu-i rezistențele, strecurându-i energiile și structurându-i, cu ajutorul unui material lexic imens, izbucnirile elementare, silindu-și deci eul să încerce, rând pe rând, modalități inedite de trăire dar centrate, în totalitatea lor, în jurul miracolelor unui creier dotat cu o neobosită și impunătoare putere de analiză și sinteză: analizându-se și sintetizându-se el a dovedit că în subiectivitate zac totatătea profunzimi câte se pot cunoaște și în lumea pe care simțul comun s'a desprins a o numi lume obiectivă.

Desigur că nici această realitate obiectivă nu a putut fi trecută cu vederea de către un insurrect și individualist ca d'Annunzio. Totuși poetul nu o tratează ca atare, nu o prezintă și nu o reprezintă, ci se angrenează în obstacolele și avânturile ei, când spre a le învinge, când spre a se folosi de ele și spre a cânta ditrambe sensuale vieții, politone, policrome și îmbătătoare în nemărginitele-i posibilități de a se realiza formal.

Pornind dela compatrioți ca leoninul Giosué Carducci, dela poeți ca Stecchetti-Guerrini și chiar Giuseppe Chiarini, ilustrarea o avem în *Primo Vere*, culegere de versuri juvenilă, dar format în lumea de valori a unui Wagner și Nietzsche, poetul noii Italii își descoperă curând personalitatea ce se revarsă vulcanică și dogoritoare asupra contemporanilor, copleșind și reducând la circulație restrânsă toate talentele literare ce avură norocul să-i sufere nemiloasa prezență.

Ce nou aduce acest fabulos răsturnător de stiluri literare, acest romantic adversar al naturalismului european lichidat și acest frângător de tradiții minore?

D'Annunzio restabilește, în drepturile ei firești, setea de viață vehement afirmată, intens trăită și largă.

Ipostasele trupului și ale sufletului se înfrățesc la el arătând omului, demn de numele om, căile libertății suverane și absolute, ale libertății de a ne deslega de orice opreliști simțurile flămânde, de a le împărtași cu bucuria vieții mari. Tema lui este eliberarea individului de toate scoriile imunde ale tihnelor căte ne mortifică. El vrea inundarea propriei sale ființe cu acea simfonie de plăceri cari traduc, mai bogat, în conștiința umană și artistică, undele pure ale pretutindenescului flux vital. Ființa lui d'Annunzio vibrează în atingere cu realitatea și-i amplifică graiurile spre a se îmbăta de plenitudinea lor. Deaceea și opera acestui entuziast cere un alt fel de lectură și înțelegere decât cel potrivit autorilor clasici pur și simplu.

D'Annunzio este un romantic al pasiunii. Pasiunea unicul sens al vieții sale fiindcă e singurul sens al vieții în genere. El iubește pasiunea: Pasiunea de a gusta cât mai variată, mai rafinată și, concomitent, mai elementară plăcere. Pasiunea în dragoste integrală, pasiunea în luptă și în moarte, pasiunea în jocul de cuvinte care poate fi numit vers, strofă, poezie, poem, proză lirică, roman sau dramă. Pasiunea frumuseții și a gloriei, Pasiunea trecutului eroic și a viitorului transfigurat până la mitologie, pasiunea fantaziei celei mai extravagante. Pasiunea omului mare și a destinului mare. Pasiunea riscului și a pericolului. Pasiunea faptei pe care toți ceilalți o refuză. Pasiunea de a se afirma și de a prima — dar și pasiunea de a se cunoaște până în cele mai ascunse claviaturi ale ființei proprii. Pasiunea de a-și arăta bogățiile spirituale și de a-și ține pe un plan de încordare permanentă și supranormală tendințele instinctuale. Totul ce este unic și *superlativ*, totul ce se refuză reulării, totul ce se împlinește în mod grandios, tălăzluit și splendid ca o imensă cascadă vitală, pulverizându-se până 'n atomi, irizând feerii, clocotind și spumegând spre a se aduna apoi, nou fluviu și gata de despletire în delte dornice de revărsare în ocean, — iată imaginea vieții și operei lui Gabrielle d'Annunzio.

Dacă doctrina macerației personale, pe care o cunosc toți cei precoci sau atinși de astenii, poate marca unul din polurile existenței noastre sufletești pe pământ, atunci „beția de a fi“ cerută și experiată de marele poet italian, se situează, așa zicând la ecuatorul acestei

existente: sub bătaia de plumb topit a soarelui, sub rostogolirea biciutoare a ploilor și fulgerelor, în umbrele vegetației și'n junglele faunei tropicale, în râuri și lacuri, în cuprinsul aceluia eden în care răul și binele trăiesc în bună tovărășie, exuberante, ucigătoare a tot ce este slab, rău și bine pentru care, totuși, nimic nu e îndeajuns de mare spre a merita supraviețuire și îndeajuns de mic spre a fi disprețuit. Iar în acest eden contează o singură ființă: „eu”: individualitatea conștientă de sine însăși și stăpână pe sine însăși.

Ca poet al individualității d'Annunzio și-a sărbătorit, în mod inegalabil, propriile sale fantazii și bucurii. Deaceea va fi părut multora ca având o ținută artificială, specioasă chiar, înșolită și, în orice caz, exagerată. El nu a fost însă decât un poet liric neobicinuit de liric, deci un om sincer, neobicinuit de sincer.

Plăcându-i gestul eroic, în reacție cu care guști palpitul nud al vieții neînfrânte, el a nesocotit pericolul, supunându-se destinului care favorizează pe cei tari și macină nesăbuirea celor calculați. Nime dintre magii cuvântului scris nu a ilustrat mai fidel doctrina neitzscheană a supraomului, potrivit legilor umane lente și înrădăcinate în ordinea lucrurilor care se cade a fi observată: a legilor străjuite de superstiție și de tradiții ce se dau drept permanență naturală și drept cale medie și de aur, — a legilor autoritare față de toți cei născuți a fi număr și a consuma rodul pământului.

D'Annunzio, poetul și omul a iubit riscul funambulului zarathustian peste abisuri, a iubit eleganțele acestui risc și a iubit aerul aspru și pur al culmilor fără vecinătăți. Deaceea n'a alinat nici durerile maselor și nu a căutat nici prietenia oricui ci a zmulș din placiditate pe toți câți s'au apropiat de paginile sale cu aceiași sete cu care le-a scris el. Deaceea opera lui a rătăcit pe foarte mulți, — toți mari aventurieri ai gândului rătăcesc, — pe alții i-a întors la îndeletnicirile lor zilnice, — pe mulți i-a îmbătat cu nectarul entuziasmului său spre a-i părăsi pradă unei treziri în vid. Puținii, cari, crescându-i în apropiere, au vrut să-l imite, s'au ales infirmi ai dorurilor proprii, resemnați sau cu adevărat artificioși.

Astăzi poezii italieni se întorc la Leopardi spre a putea porni mai departe: Contemporaneitatea vulcanică a lui d'Annunzio le-a transformat straiul în hlamidă

zmălțuită, rigidă și stângace. Există o lege cărmuitoare a tuturor stilurilor literare care îi determină pe toți urmașii în timp ai unui prea mare scriitor, ca, recunoscându-și situația de epigoni, să se îndrepte în trecut, dincolo de începuturile zodiei lui. Acel mare trecut pentru lirica italiană este Leopardi. Numai profunzimea chinuitoare, dar tot pe atât de eterne ale cânturilor sale pot reabilita în existență tragică *ginestra* înflorită pe pripor de lavă și genune. Așa sunt ritmurile vieții: după o zi incandescență și sensuală până la exasperare, numai stelele nopții pot spăla sufletul, rămas singur, de toate rănile prin cari a comunicat, prea intens și prea orgiac, cu infinitul,

Și totuși d'Annunzio nu a fost numai un grandios autor al laudelor cerului, mării, pământului și ale eroilor — și nici un perpetuu exaltator al potențelor înalte în cercul cărora se săvârșește pasiunea vieții supreme, neașteptat de abundente și nesfârșite.

În ceasurile de claustrare trupească și refugiu sufletească mâna lui nervoasă și neobosită a așternut și rânduri inspirate de alte taine. Evoluând bineînțeles în jurul aceleiași atitudini individualiste, exuberanța lui s'a rezolvat într'o contemplație mistică a destinului personal integrat în făgașul eroic și aducător de prosperitate al neamului său.

Dăruit cu o putere de intuire necontrazisă de nici un obstacol real, poetul s'a pus în serviciul patriei, slăvind străvechile virtuți romane și participând, fără rezerve, la lupta ei de întregire și liberare etnică. Propovăduitor al acțiunii și al demnității naționale la baza cărora presupunea o perseverență și o credință de fier, el a fost unul din autenticii precursori ai statului fascist italian.

Erou fără rival în timpul marelui război, vajnic prieten al acțiunii mussoliniste, adept al ordinii cetățenești și al cultului omului excepțional, d'Annunzio s'a putut bucura până'n ceasul suprem de încununarea cu izbânzi a prevederilor sale. Moartea care l-a redat pământului italic, l-a răpit în culmea gloriei și a legendei confundându-i chipul cu acel al *mntelui de nea „Montenevoso“* al cărui nume i s'a conferit cu titlu de demnitate princiară.

Rar om care să se fii realizat mai minunat și pe mai multe planuri ca d'Annunzio, — și rar artis care să fii lăsat posteriorității o operă mai vastă, mai variată și mai luminoasă.

Cu o putere magnifică de transfigurare a verbului natal, — deși stăpânea cu egală siguranță și limba franceză, scriind cărți unanim admirate, — acest poet fără pereche a știut să dea, literaturii italiene în primul rând, și literaturi universale în general, exemplul unor calități stilistice proaspete în clasicitatea lor, inepuizabile în inventivitate și depășind cu mult tiparele singulare prin cari se poate impune, de obicei, un creator de valori superioare.

Deși răsvrătit, și deci nefnchinat moralei zilnice a omului normal, d'Annunzio, prin felul cum a înțeles misterele vieții și prin modul cum a ilustrat-o prin operă și trai, trebuie pus în falanga moraliștilor reprezentativi: Ce este vieața în sine, nu o vom ști, la urma urmelor, niciodată. Acceptând nu drept formulare sceptică, acest adevăr elementar, ci drept dogmă metodică, în virtutea căreia ne rămân deschise înspre nesfârșit discuțiile asupra existenței, nu este oare tot pe atât de moral să ne topim în necuprinsul ocean care ne duce, pe cât de morală ar putea fi și atitudinea, — indiferent de religia sau doctrina care o recomandă, — a neparticipării totale sau parțiale? D'Annunzio a ales drumul complex și periculos a participării totale și a cunoscut balsamurile binelui și otrăvurile răului.

Figură de aventurier și condotier care s'ar putea situa, foarte bine, în oricare secol italian dela renaștere încoace, alături de mari poeți, filosofi, artiști, savanți, navigatori și oameni de acțiune, faima cetăților mici și mari ale peninsulei apenine, d'Aannunzio, ca personalitate modernă e totuși, om de sfârșit de mileniu și unul din ziditorii Italiei fasciste, organizate și puternice.

Două lucruri putem învăța din pilda trecerii lui prin veac: cum nu ar fi greșit dacă am avea puteri și curaj să trăim și cum este necesar să trăim pentru mai mare strălucire a neamului.

Pasiunea vieții gustate din plin și pasiunea patriei venerate din adânc au fost cele două dominante ale vieții sbuciumatului om, scriitor și erou Gabriele d'Annunzio.

*

Gabriele d'Annunzio s'a născut la Pescara în 12 Martie 1863. La 18 ani își ia bacalaureatul. La 19 primele colaborări la diverse ziare din Roma. La 20 se căsătorește cu doamna Maria Hardouin dei duchi di Galesse. La 21 colaborator la cotidianul „Tribuna”. La 27 serviciul militar în cavalerie. E avansat caporal. La 28 liberat, îmbolnăvit de malarie. Scrie Giovanni Episcopo și L'innocente. La 32 călătorește în Grecia. La 35 se stabilește, definitiv, în Settignano di Desiderio lângă Florența. La 47 se exilează în Franța unde rămâne până la intrarea în război a Italiei. La 1915, în vârsta de 52 ani, pleacă pe front și zboară peste Trieste și Trento. La 1916 bombardează șantierele austriace triestine și pierde ochiul drept. În acelaș an luptă pe Velichi Kribac și pe Falti. În 1917 îi moare mama pe care a iubit-o foarte mult. Se aruncă și mai curajos în luptă. Bombardează Pola și Cattaro. În August 1918 sboară peste Viena aruncând manifeste. În 1919, contrar calculului versaliese, cucerește portul Fiume. În 1920 participă la revoluția fascistă. În anul 1924 e înălțat la rang de principe cu numele de Montenevoso. A trăit apoi retras în muzeul lui de pe Lago di Garda. De vreo două-trei ori se svonise că ar fi murit, poetul însă scria cele „cento e cento e cento e cento pagine” ale lui d'Annunzio pregătit să moară. Sfârșitul survenit zilele trecute văduvește Italia contemporană de un al doilea geniu național, după moartea lui Gulielmo Marconi

TRAIAN CHELARIU

C Ă R T I

ED. I. GĂVĂNESCU: ION MONORAI,
UN ISTORIC ARDELEAN NECUNOSCUT

Spunea d. Iorga, odată, undeva, actualului metropolit al Bajului, că ar face un mare seviciu culturii, adecă istoricei culturii românești, dacă ar pune pe tinerii prof. ai Blajului, și-s multi aceștia, să scuture praful, depe atâtea zeci și sute de documente câte cuprind

arhivele vechei mitropolii din faimoasa, odinioară cetate a culturii. Se vede însă, că I. P. S. S. mitropolitul Alex. Nicolescu n'a pus la inimă cuvintele d-lui prof. N. Iorga, sau și-a uitat. Frumose lucruri s'ar putea da la iveală. Fiindcă în cele câteva centre mari de cultură din Ardealul de ieri, au rămas după vâlmășeala vremilor, câteva biblioteci bogate, în care ca niște cenușerese, stau necunoscute, opere rare ori manuscrise prețioase. Scoaterea lor la lumină, în mod precis, ar prilejui surprize pentru cercetătorul fie literat sau istoric. În această privință, ne poate servi exemplul monografia d-lui Ed. I. Găvănescu, asupra istoricului ardelean *Ion Monorai* cu care se completează *Școala ardeleană*, ținând seamă de anul când acesta își termină opera :¹⁾

Înainte de a ne ocupa de lucrarea d-lui Ed. I. Găvănescu, încrestăm aici, făcând cu mâhnire o conatatare că, deși nu de mică importanță este autorul *descoperit* de d. Găvănescu, totuși revistele și ziarele cari acordă unui roman, unei cărți de sezon, mare atenție, pentru osteneala și valoarea acestei osteneli a prof. Găvănescu dela Arad, n'au găsit (neputând aprecia ?) un cuvânt.

Vor invoca motive : să se ocupe de ea, publicațiile de specialitate. Da, dar numele lui Ion Monorai, și opera lui, interesează de o potrivă atât pe istoric cât și pe literat. Cu un cuvânt, pe oricare om de cultură. Noi nu interpretăm, nu ne-am putea preta la un prea larg comentariu asupra istoricului Ion Monorai, cu atât mai mult că opera sa e și astăzi în manuscris. Dl. Găvănescu, a găsit-o între manuscrisele (trebuie să fi fost multă, după o mărturisire a lui Aron Denșianu) rămase dela profesorul Al. Gavra, Cum a ajuns prețioasa lucrare a preotului gr. cat. dln Cergăul Mare (Jud. T.-Mică) în mâinile lui Gavra ? E o chestiune de mică importanță : acesta își luase angajamentul ca să tipărească, în serie, opera unor sânguincioși cărturari ardeleni, promisiune de care nu prea s'a ținut. Între cei cari i-au încredințat lucrări, a fost și Ion Monorai. Însă bietul n'a avut norocul să-și vadă opera tipărită.

Ceeace facem noi aici, nu e decât o expunere f. sumară asupra meritoasei monografii a d-lui Ed. I. Găvănescu.

1) 1820.

Întâi e bine, credem, să stabilim, dacă nu să limpezim, poziția lui Ion Monorai, încadrându-l în cultura epocii în care a trăit. E posibil acest lucru. Referințele biografice ale d-lui Grăvănescu deci incomplete, pot servi acestui scop în largă măsură. În lucrarea cu un titlu f. lung, potrivit modelului, „*Scurtă Cunoștință a Lucrărilor Dachiei și mai ales ale Ardealului și a altor Mișcări cari în zilele acestea mai de curând se întâmplară în Europa,*” însuși istoricul în *Introducere*, se ocupă de persoana sa, având grijă a se plasa, cu destulă obiectivitate, în miezul evenimentelor. Ținând seama de anul nașterii (aproximativ 1756) și al morții, 1836), să completăm biografia lui cu datele pe care ni le pune la dispoziție lucrarea d-lui Găvănescu.

După nume, am fi îndreptățiți să-i atribuim o origine străină, dacă fostul „preot gr.-cat. al Daco-Românilor din satul Cergăul-Mare” n’ar lămuri cititorul asupra obârșiei sale (În „Brevis Notiția” pag. 99). Numele și-l trăgea după familia sa, așezată în com. Mănărade, la răsărit de Blaj. Ce pregătire va fi avut? Unde a învățat carte acest harnic popă? Dl Găvănescu crede a ști, susținând că primele conștiințe despre litere și deprinderea condeiului, le-ar fi primit dela tatăl său, preot în comuna amintită mai sus, apoi seminarul teologic gr. cat. din Oradea, unde ar fi avut de coleg pe viitorul episcop, Samuil Vulcan, marele mecenat al cărturarilor de dincoace de munți. Prin 1786, după ce a asistat și a scris în o formă cât se poate de simplă și reală despre mișcarea din 1784 („mă îngrozesc și acum, scrie el la 1820, a-mi aduce aminte de cele ce fu să văd și să aud întru acea cale primejdioasă, ce îmi cată să fac, întorcându-mă dela Arad la Ardeal”), a plecat la Liow să-și desăvârșească cunoștințele teologice în universitatea de acolo. I-au fost destul trei ani pentru a se dovedi în curând un tânăr de o rară cultură, Ceea ce e de remarcat din acest timp, e metoda de muncă și o precizie în întreprinderile sale cărturărești, lucruri pe cari și le-a însușit în timpul cât a stat în Universitate. La 1789 s’a întors în Ardeal acasă. Ce va fi făcut până la 1794, când deținea funcția de preot capelan la Cergău? În orice caz bănuim, cel puțin după lucrarea s’a, care numai scurtă istorie nu e, atrebuît să citească enorm; să consulte pe

toți istoricii și cronicarii timpurilor, f. mulți la număr, spre a da temeinicie solidă a părerilor sale referitoare la elementul romanic în Dacia. Teza lui Monorai nu e cunoscută dela ceilalți trei frunțași ai Școalei ardelene. Interesează mijloacele și calitatea acestor mijloace de a apăra loviturile istoricilor streine, care ne contestau continuitatea noastră în Dacia și implicit, și dreptul de stăpâni ai acestor locuri. Era bine pregătit pentru a da peste cap teoriile istorice și filologice, dar și pentru a restabili adevărul dovedind romanitatea noastră. Cum servește Ion Monorai adevărul istoric? Ar fi să depășim cadrul unei simple luări aminte, — ceea ce vrem să fie aceste rânduri — dacă am stărui. De sigur n'am făcut mult, spunând că Ion Monorai, ocupându-se numai de viața în Dacia între anii 86-1780 n'a contribuit cu nimic la cunoașterea mai din vreme a adevărilor istorice și la răspândirea lor, atunci când a făcut-o și cum a făcut-o, trinitatea Școalei ardelene. Răul e că n'a apărut la timpul pentru care a fost scrisă această „Scurtă cunoștință”. Și totuși chiar și acum, nu sunt lipsite de interes părerile lui Ion Monorai. Astfel, el susține că „băștinașii” (Dacii) căzuse sub ascuțișul săbiilor romane. Dacia a rămas „goală de oameni”. Într'această Dacie pustie transplantează Trăian nobila vișă romană. El nu aduce coloniști de rând, sau „gloată mișeală”, cum scrie Șincai în „Cronica” sa la pag. 21, ci „cea mai de frunte oaste romană și cei de neam mai mare romani”. („Scurtă cunoștință” pag. 7). Lui Eder, care pusese din nou în circulație teoria lui Sulger, asupra originii Românilor, Ion Monorai, îi răspunde cu propriul lui argument prompt și tăios: „Dăr să ne spuie nouă Eder, Ungurii cu cine s'au luptat, când au luat Ardealul și alte ținuturi din vecinătate, de se laudă până azi că a luat țara cu sabie și cu vărsarea sângelui? Au doară s'au bătut cu pietrele și cu lemnele Meseșului, de vreme ce toate neamurile din Ardeal, — după zisa lui — sunt numai din veacul al XII-lea și mai târziu prăsite în Ardeal? (pag. 80). Așa-i urmarește pe toți „pizmășii”. O argumentare bogată, logică, stăpână și masivă. Toate calitățile unui istoric de temperament. Acest lucru îl va dovedi mai mult apariția operei lui Ion Monorai: „Scurtă cunoștință...” etc.

Prezențarea — mai bine ar suna, descoperirea — lui Ion Monorai de către dl. Ed. I. Găvănescu, e, pe alocuri incompletă, deci, dificilă unei cunoașteri depline a istoricului nostru. Observația noastră însă, n'ar avea să scadă cu nimic meritele acestei monografii.

RADU GYR: CUNUNI USCATE (editura „Cartea Românească”)

Facem ceea ce n'am făcut niciodată de când iscălim, în paginile acestei reviste: vorbim liberi degajați oarecum de canoanele pe care ni le-ar impune arta în exercițiul nostru. Căci, tot ce scriem în „Lanuri” la această rubrică, pentru noi cel puțin, nu socotim mai mult decât un *exercițiu* conștiincios, pe cât l-am vrea. Poate, greșim. Și dacă am greși? suntem mângăiați, și în acest caz, fiindcă *am vrut* să greșim. Nu e locul să motivăm acest paradox și nici să scuzăm metoda.

Scurt, lucrurile stau așa: pentru dl Radu Gyr, avem o deosebită afecțiune. I-am învățat versuri pe din afară; l-am numit, în sufletul nostru, un Rouget de l'Isle, un Rigas.

Acum, și de acum înainte, nu putem vedea decât prin geamul dragostei, numele d-sale. Nu o dragoste de vocabular, ci o prețuire care nu ne mai îngăduie o analiză, o oprire în pajiștile imaginilor de care abundă poezia d-lui Radu Gyr. Ba mai mult, am vrea să restituim cât de puțin, din sufletul nostru, din ceea ce ne-a dat d-sa. Însă, știm că n'o mai putem face. E drept și aceea, că d-l Radu Gyr ne-a fost obișnuit cu un *alt gen* de poezie, în care era adunată vlaga agrestă a plaiului românesc, cu piscuri semețe în înălțările lui, și lunci odihnite în creștet de amiază românească. În care a făcut artă? În care n'a făcut?

„Cununi uscate” conține fructul îndeletnicirilor d-sale poetice din ultimii zece ani. Dela „Plânge Strâmbă-Lemne”, apărut la Craiova prin 1928 (?) și până la aceste proaspete „Cununi” pe d-l Radu Gyr l-a dus experiența lirică până la jocul facil al versificării. Această vervă bogată, nu e totdeauna spre fericirea poetului. De aici, o risipire inegală de

giuvaeruri și aurării, pe care le-am surprins în vecinătatea unui material (sau chiar în el) de o dubioasă calitate. Prin parabolă, tot d-l Radu Gyr are și aici dreptate: aplicarea legii contrastelor: *frumosul* valorificat prin prezența urâtului. Într'adevăr, multe din poemele d-lui Radu Gyr, mai ales cele din ciclul „Creion”, înclină mai mult spre un, libertinaj, ca să-i zicem așa, de plăsmuire. Luăm una la întâmplare, nu pentru a dovedi seriozitatea prea mult atenuată a versurilor din ciclul „Creion”, ci spre a verifica o părere asupra substanței acestora; se va vedea că e prea mult balast în aceste poeme:

„Pe zarea de vin nou și cărămidă,
Cresc droștele din funduri de fum și funigei.
Cu cobilița, seara schioapătă trist, pe chei
și cară'n coșuri cer de agurida.

Camionagii așteaptă pe Sân-Dumitru 'n stradă,
cu toamna înhâmată: mărtoage de rubine.
Trec vistavoi, din piață, și'n lungi proponiți pline,
duc suflețe de slujnici și verze de paradă.

Azururile toate acum sunt tămâioase
și coapsa lunii doarme 'n dughene prin gutui.
Fecioarele în pierseci sâni de argint și-i lasă
și visele sunt mere mari de flăcării.

Vechi case oblonite usucă pe frânghii
combinezoane roșii, chiloți trandafirii,
momeli pentru soldatul care-a'n serat pe chei
sau pentru negustorul gras, de piei...

(Octombrie pe cheiu)

E prea puțină podoabă în încăperile acestor poeme. Nu se poate vorbi tot așa despre ciclul „Grădini” sau „Cununi uscate” ori „Bal”. Sunt încercuite în țarcul acestor cicluri, poeme în care belșugul imaginilor și jocul metaforei, fac din fiecare un eleșteu azurat. Și dacă uneori ni se pare că tot „talentul” d-lui Radu Gyr se reduce la un excesiv imagism, tot de atâtea ori greșim. Adevărul e acesta: cântărețul poeziilor oltene și-a adoptat poezia temperamentului său. Vioiciunea, fondul acesta de mândră tinerețe, a fost confundată cu o ieftină jonglerie a oamenilor încrezuți în destinul lor. Asociat al durerii fizice, fiind însuși subiect, ar fi trebuit să se lamenteze sau să răbufnească în accente de revoltă.

N'o face. Preferă ironia. Dar ironia pe care n'am întâlnit-o la nimeni; aş putea-o numi delicată, diafană:

„De-i fuse dragostea o libelulă castă,
idealul l-a târât în temnişi mute,
să-i vadă ploşniţele stelele din coastă,
şi chişoranii mâna să-i sărute.

(Biografie)

Ori alte două strofe din acelaş poem, de un robust optimism:

„Geambaş de gânduri şi tâlhar, îmi pare,
în feavă de pistol a pus o stea,
şi a trăsniţ în fruntea cerului cu ea,
ca să deschidă'n infinit o rană mare:
inima.

Pe urmă, raiul i-a retras permisul.
Dar înainte de a pleca în cuarţuri clare
încălecat pe o ghitară sburătoare,
a mai visat o ţară verde, cât un soare...

Şi a intrat în paradis, cu manuscrisul
pe care moartea îi l-a pus în buzunar.“

Înainte, hăt, cu trei, patru ani, se putea vorbi de arghezism, şi alte isme. Acum e nepotrivit a descoperi filiaţiuni sau obsesii în poezia cuiva. Nesocotim această prejudecată, reproducând două strofe din „Molimă“, pentru a releva, în prima, onomatopia macedonsleyană, şi 'n a doua, pe d. Arghezi:

„Sună lung a lungă uscăciune.
clopotele lungi, bătute 'n dungi
sună a molimă şi-a 'ngropăciune,
pentru florile ciumate de prin lunci,

pentru vitele bubate 'n miez de vară,
pentru slujnica întinsă 'ntre velinţi
moartă de fălcariţă, aseară,
cu oftatul împietrit în dinţi“.

Stăm lângă tinereţea şi talentul fecund al d-lui Radu Gyr, chiar şi atunci când nu ne va aproba nimeni. Ceea ce credem că nu se va întâmpla niciodată.

TEOFIL LIANU; CURCUBEU PESTE ȚARĂ (editura „Torouşiu“)

„Curcubeu peste țară“, un lung şi variat poem, dospit şi crescut din plămada versului popular, e o prăştie întinsă peste frumuseţile țării. Iată, colo, za-

rea se'mbucă cu verdele gras al codrului, ori cu brazda „caldă de noroc“, o linge fierul plugului. Iz de țarină și împărăție rurală; asta e toată poezia d-lui Teofil Lianu. Nu-s frumuseți magnifice; nu rămâne nimeni năimit în fața versului d-sale; dar nu e, în aceste 30 de poeme, nimic din ceea ce te-ar face să nu-ți placă literatura d-lui Lianu. Plăcut sufletului, acest scuturat de zurgălăi, care e toată poezia din „Curcubeu peste țară“, ne face dragă zăbava în fuiorul pieptănat al poemelor din aceste pagini de debut al poetului bucovinean. Din simplități gingașe pe care le cultivă d-l Lianu, nu va țâșni niciodată o poezie de adâncă respirație și cuprinzătoare de bogate intuiții. Inșă, d-sa, va creșta cu dalta, totdeauna, detalii frumoase și decoruri armonice. Și acesta e un postulat al artistului. Referindu-ne la poemul VI din volum, încercăm să ridicăm broboada invizibilă, cu care de-altfel își învâluie toate poemele, pentru a prezenta un peisaj muntelesc, din care de-abia putem distinge figura vânzătoare dacică a unui cioban. Tema nu e interesantă, ci numai modul ei de realizare:

„Numai stele la opinci.
Curcubeu în loc de brâu.
Versul moale ca un râu,
Râmurișuri de țilinci.

Oi ca mura, mițe moi,
Au dat iarba la pământ;
Oi cu mițe de argint,
Măi, și-un freamăt de cimpoi.

Valuri moi de holde'n spic
Leagă'n fluer trup bălan.
Lângă frunte, măgheran,
Lângă cântec, trup voinic“.

Mesagiul poetului nu e limitat la vreun motiv regional; în cutele sufletului său stăruie subiecte din albia mare a neamului. Printr'o transfigurare și o trecere în mit, iată-i pe: Horia, Cloșca și Crișan, apărând din basm și dispărând în ceața apoasă a aceluiaș basm:

„Trei flăcăi, trei brazi de dor,
La ușa pădurilor,
Au cântat ș'au întrebat
In colind despre 'mpărat.

Făgii au gândit în freamăt,
Cerbi 'n file de omăt
Au bătut bani albiori,
Pentru alți colindători.

La fereastra zorilor,
La pâlirea stelelor,
Trei fântâni au lăcrămat
Trei mesteceni s'au plecat“.

(poemul XIV).

Am găsit, în „Curcubeu peste țară“, un poem (XXI) ale cărui obârșii, S. Fl. Marian le-a stabilit în acel mănunchi de cercetări „Sărbătorile la Români“. Asemenea versuri i-a dedicat, demult, poporul *Maicii Domnului*. Cea a d-lui Teofil Lianu își are temeiul în vreuna din acestea. Dar e frumoasă, mult mai frumoasă decât multe imnuri de omagiere a Sf. Marii, din câte cunoaștem :

„Bucură-te, Maică Bună.
Maică în pridvor de lună,
Că ți-e drumul dus pe cer,
Cale albă, lăicer,
Că ți-e drumul dus și 'ntors,
Lăicer de in netors.

Bucură-te mândră floare,
Că ți-e fiul trup de soare,
Trup de soare, trup de rouă,
Trup de mănăstire nouă.“

Și așa, ori care din versul d. Teofil Lianu e îmbibat de duhul poeziei poporane, dela care a împrumutat, la unele numai fondul, și la toate ritmul. E aceasta o scădere? Mai mult, da. Da, fiindcă, în artă, suntem *nou*, numai când am reușit să prezentăm o fizionomie proprie. Ori, deocamdată, d. Teofil Lianu, n'a ajuns aici. Dar va ajunge. Ne-o prevestește aceasta, acele admirabile metafore-ghicitori, din partea a doua a volumului d-sale.

VLADIMIR VECERDEA: MAREE

(Ed. Miron Neagu, Sighișoara; colecția „Abecedar“.)

Știam, din auzite, că la căpătâiul acestor *fești-frumoși* — ce vreau să fie cărțile edictate de d. Miron Neagu — veghiază un om de bun gust, el

însuși un poet estetic, d. Emil Giurgiuca. Plecând de aci, ba, drept vorbind, și dela niște note elogioase apărute în „Panopticum”-ul „Cuvântului”, am așteptat cu multă nerăbdare cele două cărți anunțate din iarnă: a d-lui Vl. Vecerdea și M. Beniuc. Deci, a fost legitimă lăcomia noastră pentru lectura cărților editate de Miron Neagu din Sighișoara. Și mai era ceva la mijloc; au încercat un sentiment de mândrie: o mare editură de provincie. Așa suntem toți cei care purtăm, cu mult sau puțin prestigiu, condeiul înfipt în alveolele gândurilor sau imaginilor: bucuroși, când se realizează ceva în direcția preocupărilor noastre. Că răbdarea, ori mai direct, febra așteptării noastre n'a fost răsplătită decât pe jumătate, e adevărat. Și putea să nu fie așa. Cum? Foarte simplu: să nu fi tipărit o carte slabă ca cea a d-lui Vecerdea. Ceea ce au făcut d. Giurgiuca și Miron Neagu, pentru o editură tânără, e desavantajos. Aduce prejudicii materiale, dar mai ales morale, sau, susțin cum le-am numi, gândindu-ne la o *morală a valorii literare*. Dacă există un asemenea raport, să-l stabilească alții, întrucât, altul e rostul rândurilor noastre de aici. Anume: să motivăm părerea formulată mai sus, asupra mediocrului roman, sau sub, a d-lui Vladimir Vecerdea, intitulat așa de frumos: „Maree”. Ne-am pus demulțori întrebarea, dacă n'ar fi mai bine să trecem sub tăcere greșala editării romanului „Maree”. Am fi inclinat spre aceasta, însă suntem convinși că n'am fi servit pe nimeni și nici adevărul. Atunci, care e rostul nostru aici la cronică literară? Apoi, ar fi o abatere dela conduita noastră de până acum. Un motiv, și poate, cel mai serios, ne împiedecă a fi îngăduitori: dela o vreme încoace, prea repede se „lansează” *talentele(!)*; fiecare critic sau editor crede că a descoperit „un talent mare”, când în fond, talentul „descoperit” e unul obișnuit, care dela a doua carte și-a închis cariera literară, din cauza sărăciei fondului și a posibilităților de exprimare. Dar d. Vecerdea nu este nici măcar unul dintre aceștia. Pentru că d-sa nu întrunește nici una din condițiunile unui creator. Nici forță epică nici lărgime de orizont și construcție în interiorul fabulației. Un desechilibru și o acțiune incoherentă purtată, cu intermitență, pe di-

ferite planuri evolutive al căror suport ar fi psihologismul. Dar e așa de puțin exploatat psihologicul în „Maree”, iar explorările în acea lume de adolescenți care face obiectul romanului d-lui V. Vecerdea duc la o gestiune surprinzător de banală. Dela începutul și până la sfârșitul ei, acțiunea, prin nimic, și nicăiri nu iese din uniformitate. Eroii n’au absolut nimic propriu. Barbu Ulmu, Zina Galin și alți 4-5 tineri, sunt surprinși de războiul pentru întregire, pe băncile liceului. Autorul le urmărește viața — goală și mizeră — până după războiu, când foștii elevi devin studenți la Universitatea din Iași.

Printr’o obișnuință, de altfel, lipsită de farmec, are loc și în acest roman un mic episod, o incoloră idilă între Ulmu și Zina Galin, care, ca în orice roman, se termină cu moartea Zinei Galin — înecată în valurile Prutului. Barbu Ulmu, de abia acum, la sfârșitul romanului, se definește un tânăr capabil de muncă serioasă și rodnică. Restul personajilor dispar, așa cum au apărut: neînsemnate, fără contur sufletesc — rostul lor fiind numai acela de a popula un roman searbăd pe care autorul, n’ar fi fost rău să-l mai fi ținut în sertar câteva timp: poate nu l-ar mai fi publicat, sau i-ar fi schimbat întreg conținutul, întrucât o înaltă conștiință literară nu însemnă orgoliu sau vanitate, ci răbdare și muncă. Virtuți pe care, după părerea noastră, nu prea le cultivă d-nul Vladimir Vecerdea.

MIHAI BENIUC: CÂNTECE DE PIERZANIE (editura Miron Neagu)

O mică bucurie constituie pentru noi, după timpul pierdut culectura romanului d-lui Vladimir Vecerdea cartea de poeme „Cântece de pierzanie”, a d-lui Mihai Beniuc. Ocolind o expresie directă, tălmăcim în câteva cuvinte, farmecul exterior al poeziei d-lui M. Beniuc. Intoarcerea, sau așa zisă reluare a tradiționalismului sănătos, plin și aderent, așa cum se găsește în poezia d-lui Mihai Beniuc, e încă o dovadă a unei lente evoluții a cititorului de poezie românească. Renunțând la anumite formule poetice, d. Mihai Beniuc a preferat un mod de a scrie, mai puțin căutat: simplitatea; o simplitate esenineană, ca să-i zicem așa. (Termenul

e potrivit într'o oarecare măsură). Versul îi e nemeş-
teşugit, — fără aurării educorate. Porneşte vânjos
din adâncuri, şi se prăvale într'o plăcută desordine.
Nu susşinem că d. M. Beniuc, prin ceea ce a realizat
în „Cântece de pierzanie“, se situează pe un plan
superior în literatura ardeleană de astăzi, cât prin
unitate şi acel fluid de vitalitate din care se întrea-
mă versurile sale. Uneori e așa de limpede şi apro-
piat, încât îţi inspiră teama unei vidări :

„O strujea de vis mi-a fost merinde,
Un crâmpei de crez prin indoeli.
N'am pus preţ vreodată pe spoeli,
Am căutat un razim doar în minte.“

Ori alta, sintetică genetizare a carierei d-sale
poetice pe care o deschide în mod onorabil cu pre-
zentul volum :

„Că am fost şi beat din când în când,
Ori de vin ori de femei, — se poate.
Sunt aicea'n carte scrise toate.
Una ştiu : Nu m'am supus la vânt !“

Din acelaş poem, „Intrare“, desprindem altă
strofă, concludentă, în miezul ei pentru restul ma-
terialului, adunat cu mult bun simţ, din această carte
de poeme :

„Sunt copilul unui neam sărac,
Bieţi români ce scormonesc pământul,
Vor să-şi facă mai comod mormântul,
Tare-mi este neamul ăsta drag.“

Nu frumuseţea lor — redusă, de altfel — ne-a
indemnat să reţinem acele versuri, ci verticalitatea
lor, prin fond, în spaţiul şi obrazul pământului ro-
mânesc. Şi ca să fim crezuţi, vom aduce în sprijin-
ul părerii noastre că d. M. Beniuc e, când voevod,
când haiduc, care a schimbat doar spada, şi flinta
în condeiu, numai o frântură dintr'un mare şi vije-
lios poem : „Poeţilor tineri“ :

„Nu cu peniţa,
Cu ascuţişul coasei
Imi scriu poemele sălbatice.
Cuvintele-mi sboară de foc şi de plumb
Ca gloanţele din flinte !
Să lase rană vie orice vers al meu
In cititor,
Să-i sângere de durerea neamului
Inima 'mpietrită.“

Poetul se întreabă dacă *acest fel* de a scrie, e artă? *E artă*, maestre, tot ce mișcă sufletul unui om, al unui neam. Poate, după criteriile criticilor, să nu fie acceptată această uzanță poetică. Și? Pe criticii d-tale, maestre, îi vor întreba peste 20 de ani, copii acestui neam, dacă versurile de mai la vale conțin *artă*?:

„Poeți, poeți!
Vă puneți urechea pe inima țării:
Și-i ascuți bătăile neregulate.
Spuneți-mi, ce este aceasta?
Dece-i bolnavă oare țara noastră?
A putrezit stejarul românesc?
Il rod la rădăcină viermii, tainic,
De-și clatină coroana a cădere?
Dece atâtea crengi uscate'n vârf,
Atâta vâsc
Și-atâtea frunze veștede?
Ce 'nseamnă tânguirea aceasta?“

(Poeților tineri)

Până aici am făcut cunoscut un anumit gen de poezie — prin tematica — la d. M. Beniuc. Dar în-deletnicirea d-sale cuprind variațiuni prețioase pe care nu le va ucide timpul, pentru că sunt unduiri de peremptorie valabilitate scrise parcă pentru culcușul unei veșnicii. Iată de exemplu cum vede poetul iubirea:

„Iubirea se sfârșește cu un scâncet.
Rămâi pe urmă toropit și lănced.

Din freamătul de vis și pară
Ne-alegem doar cu drojdia amară.“

(Din cronica iubirii)

Dacă păstrăm rigiditatea ochiului critic, deprins nu numai cu lumina, ci și cu umbra lucrurilor și a faptelor, atunci, printr'o selecție serioasă, nu reținem, din toată cartea, decât 16 poeme de o rară frumusețe, cu care d. M. Beniuc a cucerit un loc de frunte în poezia ardeleană. Cifra cealaltă compusă dintr'o serie de poeme, a căror valoare literară, chiar dacă nu cade sub linia creațiunilor mediocre, se situează în preajma acestei linii. În general, dl Mihai Beniuc, e un poet *inegal*; de sigur, cu sine însuși: îmbină de multeori frumuseți splendide cu un material ieftin.

NICOLAE ALBU

REVISTE

PENTRU INIMA COPIILOR
(XII, 8, 9, 10; XIII, 1-2-3)

Recent apărut exemplarul acesta care sfârșește și începe un nou an este interesant, ca mai toate celelalte numere ale acestui organ, care luptă pentru educația nouă, el însuși reprezentând Liga Internațională înființată, în acest scop, a cărei filială aici în România este pusă sub conducerea prof. Ion Nisipeanu, un dinstins și animat luptător în ce privește problemele de educație și instrucție care frământă pe cei mai mari pedagogi.

Revista se deschide cu un fondat și valoros studiu a d. prof. Nisipeanu intitulat Școala Psihologică,¹⁾ în care scoate în evidență câteva contraverse și deviații în metodele de predare pe care le-a adoptat școala de azi.

În mod firesc ne amintește și ne dă speranța unei definitive rezolvări a ideilor, pe care le semnala într'un număr din rev. „Vatra”²⁾, confratele nostru T. Aștilean în studiul: Paradoxi pedagogici și sociali. Interesant studiile d. Const. D. Gibe despre: Concepția sociologică a educației.

Deasemenea fragmentul d. T. Aștilean despre: Școala nouă și școala anarhică. Articolul este extras din studiul de mai sus asupra curenților revoluționare cari circulă în școală de azi.

Demne de remarcat sunt și celelalte studii, între cari a le d-lor: T. Geantă, Fl. Stănică și D. Bunescu.

GEORGE MIHAIL

---

1) Lucrare în curs de elaborare.

2) Nr. 12 - 1936

I N S E M N Ă R I

TALENT ȘI DOXĂ

În literatura românească se întâmplă, în continuare, un lucru pe care cu indulgență îl numim curios: în vreme ce talente autentice mor de foame și offică, fel de fel de doctori „*bon pur l'orient*“, cari se zice că plesnesc de erudiție și savantlâc (verificarea este imposibilă aproape mai ales că acești *savanți* au și tupeu), pun ghiara în pâinea puțină și săracă a frunților incendiate de sfânta flacără a creației, dar îndeobște tare naive. Obezii literaturii, avantajați și de o publicitate de *sărutmâna*, strâng pur și simplu de gât cultura, îngrădind-o în formule și eprubete streine de tot ce este emoție și simțire.

Cuvântul de ordine: ai patalamale, faci treabă; ești proclamat doct mare, geniu nemuritor. N'ai „*afturi*“, lasă peana și te apucă de cismărie frate, — de o pildă.

Și totuș, peste oameni și ambiții, deosebire între talent și parvenitism se află talentul, asuprit în viață, își trăește gloria peste ea, în veșnică nemurire; doctismul parvenit și ghiftuit în viața vremelnică, rămâne înghițit de pământ odată cu stârvul simandicos și hapsân a încetat să mai gâlgăie de huzureală și bun trai.

Și așa se face că un Eminescu — fără licență — un Caragiale — fără bacalaureat — un Panait Istrati — fără certificat de curs primar elementar — sunt nemuritorii creatori ai slovei românești.

Dar, ne întrebăm mirați, unde ne sunt simandicoșii lexului?

Li înghite haiducul ăsta de neant...

UN LUCRU BUN...

Un institut de cercetări și studii asupra limbei latine nu s'a gândit nimeni să temeinicieze la noi deși ne afișem latinitatea alături de tricolor la fiecă ocazie cu sau fără megafon. Că, vezi, dacă suntem latini, ce mai nevoie de asemenea „*grele*“ și „*inutile*“ chestii?

Dar toată lumea cea mioapă uită că ne stivesc

semințele streine aci, în răsăritul Europei. La sud și est slavii domoli dar persistenți, la vest hunii și de peste ei, impetuozitate sănătoasă și dinamică a germanismului.

Și noi, cu brațele încrucișate pe pântec...

Suntem latini și gata. Ne-au spus-o doar blăjenii lui Klain și Maior. Ne-au mai trâmbițat-o, pe altă coardă, pășoptiștii. Și recent, domnul Iorga și domnul Ma-noilescu — cel din urmă vrea să aducă și o mărturie vie aci, în piața 8 Iunie: columna lui Traian dela mama Roma — ne mărturisesc cu mâna pe inimă latinitatea noastră.

Așa că, ce mai...

Dar aproape nimeni nu s'a gândit la o disciplinare a vederilor românismului asupra latinității lui, la o canalizare a spiritualității romane în mediul intelectual al țării și de aci, popularizată în masse. Asta, pentru că trebuie ceva efort, ceva energie de aruncat în vânt.

Efort și energie nerentabilă, — e de recunoscut.

De aceea, noi aclamăm îndrăsneala domnului prof. N. I. Herescu, titularul catedrei de limbă și literatură latină a facultății de litere din București, de a crea un Institut de studii și cercetări latine. Că domnișă are șanse de frumoasă isbândă, este înțelegerea cu care ideea i-a fost primită.

Aci, în Ardealul primelor începuturi latiniste — cari ca orice început or fi avut excesele lor — Institutul creat în Capitală trebuie cât mai aprig să afle ecou.

Latiniștii Universității Daciei Superioare au cuvântul.

„GÂNDIREA”

Revista „Gândirea” a instituit un concurs pentru o lucrare care să trateze cât mai succind, evoluția curentului creiat de acest mare periodic literar. Lucrarea cea mai merituosă ar fi urmat să fie tipărită într'o mare editură prin mijlocirea domnului Nichifor Crainic. S'a întâmplat însă un lucru simptomatic: nimeni nu s'a încumetat să scrie o asemenea carte. Motive vor fi fiind o mie și o sută. Cel mai temeinic eu cred că poate fi teama de impunere a unor directive

tehnice și chiar ideologice, pe care un autor cu simțul răspunderii nu le poate primi.

Mărturisesc că înainte de publicarea concursului pomenit, cel ce semnează aceste rânduri a strâns date și a întocmit fișe pentru a încheia această carte monografică. Pentru o cât mai conformă redare a sbuciumului creator încheiat în slovă de cei ce au robotit în gruparea celei mai strălucite reviste literare românești, am întocmit următorul chestionar, pe care l-am supus tuturor celor ce au animat sau animă „Gândirea”, precum și adversarilor curentului:

1. Care sunt, după Dv. filiațiunile „Gândirei”? Unde s'a semnat actul de naștere al revistei și datorită căror factori determinanți?

2. Războiul a făcut necesar curentul gândirist? Dacă da, în ce măsură?

3. Există un fir conducător: clasicism — tradiționalism — semănătorism — gândirism? În funcție de acest răspuns: „Gândirea” este o continuare sau o reacțiune a curentului semănătorism?

4. Există o îngrădire a programului inițiat de d-l Cezar Petrescu? Dacă da, de ce natură este și cum o explicați?

5. Cum vă explicați „saltul” ortodoxist al „Gândirei”? Necesitatea sau indezirabilitatea lui?

6. Ortodoxismul așa cum este conceput la „Gândirea”, este el util literaturii noastre? Culturei noastre?

7. „Sincopa” „Gândirei” din 1933, în afară de sensul politic, poate să aibă și unul de cultură sau de noncultură?

8. Animatorii „Gândirei” au făcut greșeli care să influențeze în rău directivele curentului? Precizări.

9. Gândirismul a depășit „Gândirea”?

10. Ce credeți despre viitorul gândirismului și al revistei?

După ce voi fi în posesia răspunsurilor, le voi sincroniza în cadrul lucrării mele — fără a ține seamă în expunere, de părerile antagonice — astfel ca această monografie să fie o cât mai fidelă redare a mișcării inițiată în Clujul imediat postbelic, precum și repercurșiunilor ei culturale.

Cartea, pentru a elimina de la început orice suspiciune, va fi editată în Ardeal.

N. LADMISS-ANDREESCU

RĂSPUNS LA TĂCERE

Pentru că în paginile acestei reviste nu intră ceia ce curent se numește polemică, nu voi da nume. Voi stigmatiza însă o tristă mentalitate ce s'a cuibărit pînă la tinerii mănuitoari de condei, aceia de a tăcea, de a uita cauza pentru care au suferit și au luptat și din care și-au făcut altădată o dogmă, în clipa când hazardul i-a scos din rîndurile muritorilor de foame sau i-a ridicat cu o treaptă într'o erarhie imaginară. Galeria acestor renegați este prea mare și oferă un spectacol prea trist.

Talente cari și-au irosit tinerețea în luptă de stilou, cari prin ascuțime de judecată și prin argumente prietene cu logica au contribuit la formularea unui crez, se înecă, se lasă absorbite de tăcere în clipa când de undeva, dintr'un punct nehotărât apare oferta, fie chiar ofertă de ordin spiritual.

Te întrebi atunci nedumerit: dacă numai acesta este idealul unui tânăr scriitor, parvenirea, ce temeii mai poate avea scrisul și cari vor fi motivele de creație după intrarea respectivului în zona „tăcerii”? Căci în această zonă intră cei ce-și părăsesc tovarășii ca pe niște haine vechi.

De-acolo, din lumea unde „fostul” scriitor provincial pus la naftalină încearcă din plin fabula „Boul și vițelul” se complace în tăcere oridecâteori ar fi cazul să susție o cauză dreaptă pe care a uitat-o așa de ușor.

De regulă renegații aceștia părăsesc provincia în clipa când norocul orb i-a ales pentru ai pierde. Și atunci iată-i „moralisți” când sunt obligați să vorbească.

Cei mai mulți sunt absorbiți de ziaristica ușoară — și evident bănoasă — și astfel intră în anonimat cauzând scrisului din provincie pierderi simțitoare.

Dacă polemiciștii cari și-au uitat locul nașterii, și-ar aduce aminte de felul cum se scrie, se tipărește și se citește în provincie, i-ar readuce la grai pe acești ajunși, pentru cari condeiul a fost numai un mijloc, nu un scop.

I. O. SUCEVEANU

ANTOLOGIA A. S. R. A.

Pentru frumoasa inițiativă luată de Asociația Scriitorilor Români Ardeleni de a prezenta țării într-o masivă antologie, literatura ardeleană postbelică, n'avem decât laude.

Că n'a avut peste tot răsunetul așteptat de Asociație, constă în aceea, că mai toți scriitorii, în special cei tineri, sunt de multe ori privați de-o bucată de pâine. Din această cauză, mulți au primit cu scepticism acel imperios deziderat pe care la preconizat asociația. Era de așteptat; având în vedere că primează banul.

Oare dl Președinte al A. S. R. A., n'a putut găsi o modalitate, mai bine zis un editor pentru aceasta monumentală operă în pregătire?

Nu credem! Nu s'a încercat; căci dacă s'ar fi încercat și insistat s'ar fi găsit calea de a vedea strânsi la un loc pe toți acei ce-i preocupa alte probleme, decât simplele baliverne a le zilei, discutate cu atâta emfază de toți gutoșii acestui neam, cărora ți-e rușine să le spui oameni.

Ș'apoi dl Președinte al A. S. R. A., n'a putut concepe, că, criteriu după care s'a ghidat nu corespunde realității? Și nici nu-i logic ca un poet care va fi prezentat cu două, trei poeme, să susțină aceleași riscuri ca și eseistul sau prozatorul care va acapara zeci de pagini. Aici ar fi trebuit o echitabilă repartizare pe extindere a lucrării ce urmează a fi reprezentată.

Procedând astfel, atest că nimeni nu s'ar fi susstras de a răspunde la apel și a acoperi neprevăzutul.

Chestiunea bănească, așa cum a fost pusă de comitet!?. ne miră, știind că cea mai mare parte a scriitorilor de astăzi o duc greu, unii fiind plătiți cu salarii de mizerii în calitate de bieți scribi la stat, alții bolnavi își scupă plămânii, pe când alții sunt muritori de foame.

Inițiativa e frumoasă și nu trebuie abandonată, ci din contra, ea trebuie înfăptuită cât mai curând posibil pentru prestigiul asociației.

De aceea punem mare nădejde în dl Președinte al A. S. R. A., dar până atunci să ne dea voie să-l întrebăm.

De ce nu se adresează d-sa Fundațiilor Regale ? Oare A. S. R. A. n'are atâta cuvânt...? Să încerce; având în vedere că d-sa este un scriitor de mare anvergură și om cu trecere.

Ș'apoi încă ceva. Unde nu va putea ajuta scriitorul, ar putea ajuta prof. universitar Victor Papilian. In ce privește munca, toți îi vom sta într'ajutor.

INDURAȚIE

Am pus acest titlu ca un stimulent pentru poetul George Popa, de a rezista boalei ce a încercat al doborî.

Din aceasta cauză și în urma sfaturilor date de medici, autorul aceleii minunate „Plecare spre legendă”, a încetat până la o nouă reconfortare, ori și ce activitate literară, așa că spre regretul tuturor nu-l mai avem pe acest drag prieten pentru un moment în mijlocul nostru.

Noi cei dela „Lanuri” îi urăm grabnică și definitivă însănătoșire.

MIHAIL AXENTE

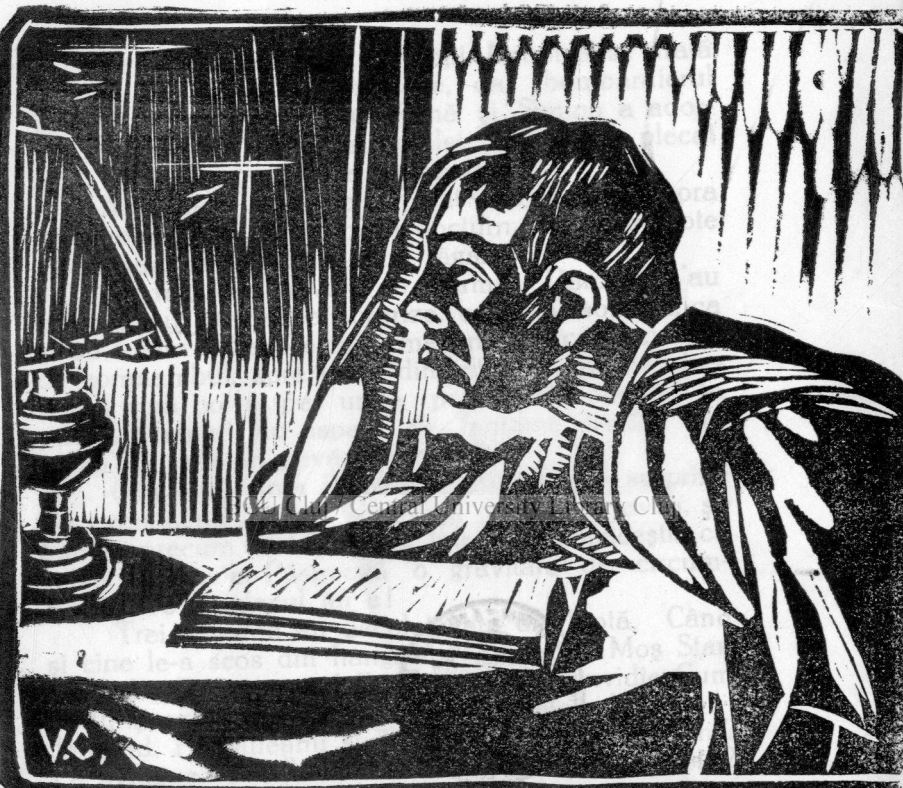
BIBLIOGRAFIE

Cărți: Ion Șugariu: Trecere prin alba poarta (poeme) edit. Pavel Suru, București. I. O. Suceveanu: Vibrări, (poeme) edit. Lanuri, Medias. Gh. Vrabie: Mesianism Ardelean, București. Georgeta Mircea Cancicov: Poeni, (roman) București. V. Spiridonică: Mări de fum (poeme) Col. Front Literar, Brașov. Mihai Horodnic: Haiducii, edit. Bucovina, București. Aspazia Munte: Diamante albe și negre (poeme) edit. Bucovin, București. P. State: Licăriri de stele. (versuri) Iași. Corneliu Sav: Infloriri (versuri) edit. Fruncea, Timișoara. Horia Bottea: Game (poeme) Cartea Românească, București. E. A. Zaharia: Insurgențe (poeme) Tip. Românească, Fălticeni. Gh. Tutoveanu: Sonete, edit. Bucovina, București. Barbu Lăzăreanu: Traduceri și traducători I, II, și Teatrul, edit. Cultura Românească, București. Cioară Ioan Teodor: Perle Naționale (poezii) tip. Gologan, Brașov.

Reviste: Gândirea (XVII 1, 2, 3, 4, 5.) Familia (III. V, 1-2) Gând românesc (VI, 1-2) Freamătul școlii (IV, 1-2, 3-4) Veac Nou (I, 1, 2.) Pagini literare (V, 1-2) Țara Bârsei (X, 1, 2, 3) Afirmarea (III, 1, 2, 3, 4) Scânteieri (I, 2, 3) Pământul (VII, 177, 180) Gândul vremii (VI, 1, 2-3) Progres și cultură (VIII, 3, 4) Rev. Cursurilor (2, 12) Curierul Lic, Petru și Pavel (XVI, 3-4) Răsăritul (XX, 1-4) Sfarmă Piatră (IV) Inoirea (I) Satul (VIII, 86, 87, 88, 89) Fruncea (V) România eroică (I, 6-10, 11-12) Cuget Moldovenesc (VII, 1-3) Crișul Negru (II, 1-2, 3-4, 5-6) Plaiuri săcelene (V, 1, 2) Drum (III, 1-7) Muguri literari (I, 2, 3) Pentru inima copiilor (XII, 8-9-10; XIII, 1-2-3) Mlădițe (I, 2).

Ziare: Ofensiva română, Glasul Bucovinei, Acțiunea Buzăului, Acțiunea românească, Gorjanul, Avântul, Drapelul nostru, Renașterea.

SARPE ION A MURIT...?)

Victor Constantinescu

Pe gânduri

Rând. Rândul vine auris
Vorbeste ce și când ar zice; moartea vine
automat.

Exploziile se succed, se încalecă, răscălesc pământul, scut învâș de flăcări drăcești, ascuțite, fulgerătoare. Ce-? O bombă a lăzării corpul de
surdă. Cine se ocupă acum de el? Dar colo? Un
ce se clatină în noaptea. Scurt. Așchi se prăbușește
în un mustarolu. L-a trăsot un gloriu drept. În creș
ta vertical. Iar? O bombă e răscăleș pământul de
scurt adăpostului său. Adăpostul rezistă. Mitra-

Fragment din volumul „Sunta” în curs de apariție.

Carol Ciomofay

Eden

SUMARUL

- ANTON BALOTĂ: Dela sate la state
GEORGE TODORAN: Așteptare, Final
ION TH. ILEA: Sat bănățean
N. LADMISS-ANDREESCU: Searpe Ion a murit
CONST. VIRGIL GHEORGHIU: Cântăreț
OVID CALEDONIU: Singurătate
ION ȘIUGARIU: Intrare în pădure
VASILE AXENTE: Alte vremi
RADU STANCA: Soare răsare
I. O. SUCEVEANU: Scrisoare de paști, Noapte de primăvară,
Nunta din pădure
HORIA BOTTEA: Femei blestemate
MIHAIL AXENTE: Pacatul lui Rusalim
GEORGE POPA: Voevod tânăr, Copii schimbați în cerbi,
Sfârșit de heruvim

CRONICI

BCU Cluj **Oameni și opinii** Cluj

- TRAIAN CHELARIU: Gabriele D'Annunzio in laudem memoriam

Cărți

- NICOLAE ALBU: Ed. I. Găvănescu: Ion Monorai, un istoric
ardelean necunoscut; Radu Gyr: Cununi
uscate: Teofil Lianu: Curcubeu peste țară;
Vladimir Vecerdea: Marea; Mihai Beniuc:
Cântece de pierzanie.

Reviste

- GEORGE MIHAIL: Pentru inima copiilor

Insemnări

- N. LADMISS-ANDREESCU: Talent și doxă; Un lucru bun:
Gândirea.
I. O. SUCEVEANU: Răspuns la tăcere
MIHAIL AXENTE: Antologia A. S. R. A.; Indurație

Reproduceri

- GH. LIMBĂȘAN: Cortorar
VICTOR CONSTANTINESCU: Pe Gânduri
CAROL CIOMOFAY: Eden

BIBLIOGRAFIE